

CRNA GORA

Smjernice za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama u krivičnim postupcima

Smjernice za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama u krivičnim postupcima

(za krivična djela trgovine ljudima, ratnih zločina, nasilja
u porodici ili porodičnoj zajednici i druga krivična djela)

Smjernice su izrađene na inicijativu Vrhovnog suda Crne Gore
u saradnji sa
Vrhovnim državnim tužilaštvom Crne Gore

Podgorica, decembar 2025. godine

Smjernice za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama u krivičnim postupcima (za krivična djela trgovine ljudima, ratnih zločina, nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i druga krivična djela)

DRŽAVNO TUŽILAŠTVO
CRNE GORE

Urednica

Valentina Pavličić, predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore

Štampa

BI PRINT DOO, Podgorica

Lektura

Nataša Šofranac

Dizajn

Kliker Dizajn

Tiraž

200

Zahvalnost

Smjernice su izrađene uz podršku Kancelarije Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (UNODC) i zajedničkog programa Evropske unije i Savjeta Evrope pod nazivom „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku”.

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope

United Nations
Office on Drugs and Crime

Government Offices of Sweden

UNODC ACTION
Against Human
Trafficking and
Migrant Smuggling

Sadržaj

Predgovor	7
Uvodna riječ Predsjednice Vrhovnog suda Crne Gore	9
Uvodna riječ Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore	11
Uvod	13
1. Domaći i međunarodni standardi	15
2. Pojam i prava žrtve	20
3. Imovinskopravni zahtjev – uslovi za ostvarivanje i prikupljanje dokaza za odlučivanje	24
3.1. Postupanje državnog tužioca i punomoćnika žrtve	26
3.2. Privremene mjere obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva	29
3.3. Polaganje jemstva umjesto privremene mjere	30
3.4. Znatno odugovlačenje postupka i upućivanje na parnicu	30
4. Određivanje visine štete	34
4.1. Nematerijalna šteta	34
4.2. Materijalna šteta	41
5. Posebni postupci	43
5.1. Odlaganje krivičnog gonjenja i naknada štete žrtvi	43
5.2. Odbacivanje krivične prijave iz razloga pravičnosti	44
5.3. Sporazum o priznanju krivičnog djela i imovinskopravni zahtjev žrtve	45
5.4. Obaveza naknade štete uz uslovnu osudu	46
5.5. Oduzimanje imovinske koristi	47
Zaključak	50

Prilog 1 – Model/obrazac imovinskopravnog zahtjeva	51
Prilog 2 – Model naredbe/rješenja za vještačenje.....	53
Prilog 3 – Model dijela izreke presude u krivičnom postupku u kom se odlučuje o imovinskopravnom zahtjevu.....	56
Prilog 4 – Model Rješenja o određivanju privremene mjere	62
Prilog 5 – Primjeri iz aktuelne sudske prakse o načinu odmjeravanja visine nematerijalne štete žrtvama teških krivičnih djela.....	64

Predgovor

Izrada Smjernica realizovana je uz učešće Radne grupe koju je formirala predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore Valentina Pavličić, a koja je okupila predstavnike sudova, državnog tužilaštva i advokature u Crnoj Gori, osiguravajući sveobuhvatan i stručan pristup. Predsjednica Radne grupe bila je sutkinja Vrhovnog suda Milenka-Seka Žižić, a članice: sutkinja Osnovnog suda u Podgorici Vanja Vujović, državna tužiteljka u Višem državnom tužilaštvu u Podgorici Snežana Šišević, šefica kabineta u Vrhovnom državnom tužilaštvu Ikonija Radojičić, advokatica Tijana Živković i savjetnica u Vrhovnom sudu Bojana Bandović.

U izradi Smjernica učestvovali su i konsultant Savjeta Evrope prof. dr Miloš Vukčević, kao i regionalni stručnjaci iz Republike Srbije: nekadašnja sutkinja Vrhovnog kasacionog suda Ljubica Milutinović, javna tužiteljka Vrhovnog javnog tužilaštva Tamara Mirović, glavni javni tužilac Apelacionog javnog tužilaštva u Novom Sadu Tatjana Lagumdžija, sutkinja Vrhovnog suda Svetlana Tomić Jokić, te sudija Vrhovnog suda Republike Hrvatske Damir Kos. Njihov stručni doprinos, iskustva i primjeri iz uporedne prakse korišćeni su pri izradi dokumenta.

Posebnu zahvalnost dugujemo i koordinatorki projekta Programske kancelarije Savjeta Evrope Ivoni Dragutinović i regionalnom specijalisti Sekcije za trgovinu ljudima i krijumčarenje migranata pri Kancelariji Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (UNODC) Marku Milićeviću.

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Kraljevine Švedske i Evropske unije, u okviru zajedničke inicijative Sekcije za trgovinu ljudima i krijumčarenje migranata (HTMSS) pri Kancelariji Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (UNODC) i zajedničkog programa Evropske unije i Savjeta Evrope pod nazivom „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku”. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji su u isključivoj odgovornosti autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove ili politike Kraljevine Švedske, Ujedinjenih nacija, uključujući UNODC, Kancelarije Savjeta Evrope ili Evropske unije. Oznake koje se koriste i prikaz materijala u ovoj publikaciji ne predstavljaju nikakav stav Sekretarijata Ujedinjenih nacija u vezi sa pravnim statusom bilo koje države, teritorije ili grada, njihovih vlasti, niti u vezi sa određivanjem granica ili teritorijalnih linija.

Uvodna riječ

Predsjednice Vrhovnog suda Crne Gore

Uvažene kolegice i kolege,

Veliko mi je zadovoljstvo da vam predstavim „Smjernice za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama u krivičnim postupcima“, koje su nastale kao rezultat napora sudstva da se unaprijedi sudska praksa u krivičnim postupcima za naknadu štete žrtvama. Izrada ovih Smjernica predstavlja važan korak u pravcu ujednačavanja sudske prakse i jačanja zaštite prava žrtava, u skladu sa domaćim zakonodavstvom i međunarodnim standardima.

Posebna pažnja posvećena je pravima žrtava teških krivičnih djela, uključujući trgovinu ljudima, nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, krivičnih djela protiv polne slobode, ratnih zločina itd. Osiguravanje blagovremenog prikupljanja dokaza, adekvatnog vještačenja i dosljedne primjene međunarodnih standarda predstavlja temelj za pravilno i pravično odlučivanje o njihovom imovinskopравnom zahtjevu.

Jedan od osnovnih principa savremenog krivičnog postupka jeste da žrtva ima pravo na informaciju, podršku i djelotvornu zaštitu, uključujući i pravo na naknadu štete. Uprkos zakonskim mogućnostima, u praksi je ovo pravo često ostajalo neostvareno u okviru krivičnog postupka, što je žrtve upućivalo na dodatne i dugotrajne parnične postupke. Smjernice imaju za cilj da se prvenstveno ojača zaštita prava žrtava, da se izbjegne sekundarna viktimizacija i da se obezbijedi pravovremena i efikasna reparacija.

Dodatna vrijednost Smjernica ogleda se u tome što one ne predstavljaju samo tehnički dokument, već i važan instrument kojim se usmjerava, podstiče i unapređuje praksa sudova, državnog tužilaštva i advokature. One nude konkretne korake, jasna tumačenja i uputstva koja mogu olakšati rad državnim tužiocima u procesu prikupljanja dokaza, punomoćnicima u zastupanju interesa žrtve, a sudijama u fazi odlučivanja. Smjernice na taj način doprinose konzistentnijoj sudskoj praksi i obezbjeđivanju načela pravne sigurnosti.

Svjesni potrebe da se obezbijedi zajednički strateški pristup svih uključenih subjekata, uz djelovanje suda, državnog tužilaštva i advokata u okvirima njihove nadležnosti, Vrhovni sud Crne Gore je preuzeo inicijativu za izradu Smjernica i pozvao na partnersku saradnju Vrhovno državno tužilaštvo i Advokatsku komoru. Cijeneći da je zajednički pristup ključan za razvoj ovog dokumenta, pošli smo od uvjerenja da je samo usklađeno djelovanje sudija, državnih tužilaca i advokata može obezbijediti održive i kvalitetne smjernice, kao i praksu koja suštinski afirmiše prava žrtava. Time ovaj dokument prevazilazi puku ispunjenost strateških obaveza i postaje konkretan doprinos jačanju efikasnije pravne zaštite ljudskih prava i jednakog pristupa pravdi.

Posebnu zahvalnost dugujemo našim međunarodnim partnerima, čije su podrška i ekspertiza značajno doprinijele kvalitetu Smjernica i procesu njihovog nastanka. Njihov doprinos, kao i razmjena iskustava iz regionalne i evropske prakse, omogućili su da Smjernice budu dokument koji je usklađen sa najvišim standardima zaštite ljudskih prava.

Uvjereni smo da će Smjernice predstavljati vrijedan alat u svakodnevnom radu i doprinijeti boljoj zaštiti prava žrtava u krivičnim postupcima, a time i jačanju principa vladavine prava u Crnoj Gori.

Iskreno vaša,

**Predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore,
Valentina Pavličić**

DRŽAVNO TUŽILAŠTVO
CRNE GORE

Uvodna riječ

Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore

Poštovane kolegice i kolege,

Smjernice za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama u krivičnim postupcima predstavljaju važan normativno-praktični dokument koji jasno potvrđuje savremeno shvatanje uloge krivičnog postupka - ne samo kao mehanizma za utvrđivanje krivične odgovornosti, već i kao sredstva za obezbjeđivanje djelotvorne zaštite prava žrtava i njihove pravične reparacije. Donošenje ovih Smjernica predstavlja značajan korak ka jačanju pravne sigurnosti, ujednačavanju prakse i dosljednijoj primjeni domaćih i međunarodnih standarda zaštite žrtava.

Državno tužilaštvo ima važnu ulogu u sprovođenju ciljeva ovih Smjernica. Državni tužilac, koji u praksi najčešće prvi dolazi u kontakt sa žrtvom, ima naročito značajnu ulogu u blagovremenom informisanju o pravima koja žrtvi pripadaju, kao i u preduzimanju procesnih radnji koje omogućavaju prikupljanje dokaza relevantnih ne samo za krivičnu odgovornost učinioca, već i za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu. Ostvarivanje prava žrtve na naknadu štete podrazumijeva saradnju i usklađeno postupanje organa krivičnog postupka u svim fazama postupka.

Dosadašnja praksa je pokazala da se imovinskopравни zahtjevi žrtava često ne razmatraju u okviru krivičnog postupka, već se žrtve upućuju na parnični postupak, iako za to ne postoje uvijek objektivni razlozi. Takvo postupanje može dovesti do dodatnog opterećenja žrtve, produžavanja postupaka i sekundarne viktimizacije, što nije u skladu sa savremenim evropskim standardima, niti sa obavezama koje je Crna Gora preuzela ratifikacijom međunarodnih konvencija. Smjernice imaju za cilj da doprinesu promjeni ovakve prakse i afirmišu krivični postupak kao primarni forum za ostvarivanje prava na naknadu štete, kada su za to ispunjene zakonske i procesne pretpostavke.

Smjernice su od naročite važnosti u predmetima koji se odnose na teška krivična djela, naročito nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, krivična djela protiv polne slobode, trgovinu ljudima i ratne zločine, u kojima se pitanje ostvarivanja prava žrtava na naknadu štete posebno snažno reflektuje na ukupnu pravičnost i efikasnost krivičnog postupka.

Državno tužilaštvo Crne Gore prepoznaje ove Smjernice kao važan instrument za unapređenje postupanja u krivičnim predmetima i dosljedniju primjenu zakona. Njihova primjena treba da doprinese jačanju povjerenja javnosti u rad pravosudnih institucija, unapređenju kvaliteta krivičnih postupaka i afirmaciji načela pravičnosti, odgovornosti i vladavine prava.

Posebnu zahvalnost upućujem Vrhovnom sudu Crne Gore i članicama Radne grupe na uloženom stručnom angažmanu u izradi ovih Smjernica. Zahvaljujem i međunarodnim partnerima na pruženoj stručnoj podršci i razmjeni iskustava, kojima su značajno doprinijeli kvalitetu i sadržajnosti ovog dokumenta.

Uvjeren sam da će Smjernice naći svoju punu primjenu u svakodnevnom radu svih relevantnih institucionalnih subjekata i da će značajno doprinijeti boljoj i djelotvornijoj zaštiti prava žrtava u krivičnim postupcima u Crnoj Gori.

**Vrhovni državni tužilac
Milorad Marković**

Uvod

Žrtve krivičnih djela u Crnoj Gori, posebno teških krivičnih djela^[1] koje su pretrpjele nasilje, teške fizičke ili psihičke posljedice, seksualno nasilje ili druge oblike ozbiljnog ugrožavanja integriteta, svoje pravo na naknadu štete u krivičnom postupku najčešće ne ostvaruju u dovoljnoj mjeri. Iako Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore predviđa mogućnost da sud, na prijedlog ovlašćenog lica, odluči o imovinskopравnom zahtjevu, u praksi je i dalje dominantan pristup da se žrtve upućuju na parnični postupak, često bez razrađenog obrazloženja i bez pune procjene posljedica takvog postupanja.

U ovim Smjernicama termin „žrtva” odnosi se na svako fizičko lice koje je pretrpjelo tjelesnu, duševnu ili emocionalnu povredu, ili materijalnu štetu, neposredno uzrokovanu izvršenjem krivičnog djela. U ovu kategoriju spadaju i članovi porodice osobe čija je smrt direktna posljedica krivičnog djela, a koji trpe štetu zbog gubitka života bliskog lica. U procesnopravnom smislu, pojam „žrtva” obuhvata i „oštećenog” na čiju štetu je krivično djelo počinjeno i koji shodno odredbama Zakonika o krivičnom postupku učestvuje u svojstvu oštećenog u postupku, ali se u daljem tekstu, radi jasnoće, koristi izraz „žrtva”.

U dosadašnjoj praksi, žrtva se u krivičnom postupku najčešće posmatra prvenstveno kao izvor obavještenja o činjenicama, dok se njena druga prava, uključujući pravo na informisanje, podršku, zaštitu i pravičnu naknadu štete – tretiraju sekundarno. Pravo žrtve na naknadu štete predstavlja jednu od ključnih pretpostavki savremenog evropskog koncepta pravične i djelotvorne reparacije žrtvama krivičnih djela i ima važnu ulogu u procesu njenog oporavka i povratka osjećaju dostojanstva.

Država ima dužnost da obezbijedi poštovanje tjelesnog i psihičkog integriteta svakog lica, kao i da žrtvi omogući efikasan pristup pravdi, u postupku koji je zakonit, pravičan i okončan u razumnom roku. Put za ostvarivanje ovih prava može biti krivični postupak, parnični postupak ili kombinacija oba, ali međunarodni standardi i preporuke Savjeta Evrope i Evropske unije podrazumijevaju da krivični postupak, kad god je to moguće, treba da omogućiti odlučivanje o naknadi štete.

1 Iako se Smjernice odnose na sva krivična djela, njihov fokus je prvenstveno usmjeren na teška krivična djela, u koja se, za potrebe ovih Smjernica, pored ratnih zločina, trgovine ljudima i nasilja u porodici, koja su posebno navedena u samom nazivu Smjernica, ubrajaju i sva druga djela koja u svojoj suštini sadrže element nasilja i ozbiljno zadiru u osnovna prava i slobode čovjeka. U tu grupu posebno spadaju krivična djela protiv života i tijela, otmica, djela koja uključuju zlostavljanje, mučenje ili proganjanje, krivična djela protiv polne slobode, prinudni brak, kao i krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom.

U praksi u Crnoj Gori, žrtve često ne postavljaju imovinskopравни zahtjev zbog nedovoljne informisanosti, odsustva pravne pomoći, straha od kontakta sa učiniocem ili nepovjerenja u institucije. S druge strane, sudije i tužioci nerijetko izbjegavaju da o ovom zahtjevu odluče u okviru krivičnog postupka, uz pozivanje na potencijalno produženje trajanja postupka ili na navodnu složenost procjene štete, posebno nematerijalne. Međutim, takvo postupanje nije u skladu sa savremenim evropskim standardima postupanja prema žrtvama, niti sa obavezama koje je Crna Gora preuzela ratifikacijom međunarodnih konvencija.

Takođe, sudska praksa je još uvijek „rezervisana“ u pogledu odlučivanja o imovinskopравnom zahtjevu u okviru krivičnog postupka, čiji je cilj da se učiniocu krivičnog djela izrekne krivična sankcija pod uslovima propisanim Krivičnim zakonikom i na osnovu zakonito sprovedenog postupka. Imajući to u vidu, Smjernicama se pruža odgovor sudovima na otvorena pitanja u praksi povodom donošenja odluke o imovinskopравnom zahtjevu, prvenstveno s aspekta zaštite prava žrtava. Navedena potreba naročito dolazi do izražaja u slučajevima kada je svjedoku-oštećenom obezbijedena zaštita koja se sastoji u posebnom načinu učestvovanja i saslušanja svjedoka u krivičnom postupku, kao i van krivičnog postupka, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita svjedoka.

Uloga državnog tužioca u tome da se na vrijeme prikupe dokazi o visini i vrsti štete, kao i da se žrtvi pruži jasna i potpuna informacija o njenim pravima, izuzetno je važna. Podjednako važna je i uloga suda da, kroz pažljivo sprovođenje dokaznih radnji, omogućí žrtvi pravičan pristup pravu na naknadu štete, uz izbjegavanje sekundarne viktimizacije i drugih neželjenih posljedica.

Ove Smjernice imaju za cilj da istaknu obavezu državnog tužioca i suda da imovinskopравne zahtjeve žrtava, kad god to dokazna situacija dozvoljava, riješe u okviru krivičnog postupka, dok upućivanje na parnicu mora ostati izuzetak, a ne pravilo. Smjernice takođe daju pregled načina određivanja visine štete, kriterijuma za procjenu nematerijalne i materijalne štete, kao i obavezu organa postupka da žrtvu informišu o njenim pravima u svim fazama postupka.

Država je dužna da žrtvi obezbijedi djelotvornu i pravovremenu naknadu štete, u skladu sa međunarodnim standardima zaštite žrtava, kao i sa Ustavom Crne Gore i domaćim zakonodavstvom.

Napomena

Izrazi koji se u ovoj publikaciji koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju iste izraze u ženskom rodu.

1. Domaći i međunarodni standardi

Normativni okvir za zaštitu žrtava krivičnih djela u Crnoj Gori zasniva se na ustavnim garancijama, važećim procesnim i materijalnim propisima, kao i na širokom krugu međunarodnih instrumenata koji obavezuju državu da obezbijedi djelotvornu zaštitu i efikasan pristup reparaciji štete.

Ustav Crne Gore postavlja osnovna načela zaštite fizičkog i psihičkog integriteta, ljudskog dostojanstva, pravne sigurnosti i prava na pravično suđenje. Član 9 Ustava propisuje primat međunarodnih ugovora nad zakonima, što znači da ratifikovane konvencije u oblasti zaštite žrtava imaju neposrednu primjenu i primat u slučaju kolizije sa domaćim propisima.

Zakonski okvir čine:

- Zakonik o krivičnom postupku,^[2] koji uređuje položaj žrtve kao oštećenog lica i propisuje mogućnost da se imovinskopравни zahtjev razmatra u krivičnom postupku;
- Krivični zakonik;^[3]
- Zakon o obligacionim odnosima,^[4] koji definiše vrste i obim štete i osnov za naknadu;
- Zakon o parničnom postupku,^[5] koji se primjenjuje kao supsidijarni postupak samo kada se u krivičnom postupku ne može u cijelosti odlučiti o zahtjevu;

2 „Službeni list Crne Gore”, br. 057/09 od 18.08.2009, 049/10 od 13.08.2010, 047/14 od 07.11.2014, 002/15 od 16.01.2015, 035/15 od 07.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 028/18 od 27.04.2018, 116/20 od 04.12.2020, 145/21 od 31.12.2021 i 054/24 od 11.06.2024.

3 „Službeni list Republike Crne Gore”, br. 070/03 od 25.12.2003, 013/04 od 26.02.2004 i 047/06 od 25.07.2006; „Službeni list Crne Gore”, br. 040/08 od 27.06.2008, 025/10 od 05.05.2010, 073/10 od 10.12.2010, 032/11 od 01.07.2011, 064/11 od 29.12.2011, 040/13 od 13.08.2013, 056/13 od 06.12.2013, 014/15 od 26.03.2015, 042/15 od 29.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 044/17 od 06.07.2017, 049/18 od 17.07.2018, 003/20 od 23.01.2020, 026/21 od 08.03.2021, 144/21 od 31.12.2021, 145/21 od 31.12.2021, 110/23 od 12.12.2023 i 123/24 od 23.12.2024.

4 „Službeni list Crne Gore”, br. 047/08 od 07.08.2008, 004/11 od 18.01.2011, 022/17 od 03.04.2017 i 123/24 od 23.12.2024.

5 „Službeni list Republike Crne Gore”, br. 022/04 od 02.04.2004, 028/05 od 05.05.2005 i 076/06 od 12.12.2006; „Službeni list Crne Gore”, br. 073/10 od 10.12.2010, 047/15 od 18.08.2015, 048/15 od 21.08.2015, 051/17 od 03.08.2017, 075/17 od 09.11.2017, 062/18 od 21.09.2018, 034/19 od 21.06.2019, 042/19 od 26.07.2019, 076/20 od 28.07.2020 i 108/21 od 12.10.2021.

- › Zakon o izvršenju i obezbjeđenju^[6] i
- › Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći.^[7]

Ovi domaći propisi moraju se tumačiti i primjenjivati u skladu sa međunarodnim standardima zaštite žrtava, posebno u pogledu njihove bezbjednosti, dostojanstva, procesnih garancija i prava na naknadu štete.

Crna Gora je ratifikovala više međunarodnih instrumenata koji imaju direktan uticaj na položaj žrtava, među kojima se ističu:

- › Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima;^[8]
- › Evropska konvencija o ljudskim pravima, sa obavezujućom praksom Evropskog suda za ljudska prava;
- › Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, koja garantuje pristup pravnoj pomoći i naknadi;
- › Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), koja uvodi obavezu zaštite žrtava, pristupa podršci, kao i obavezu države da obezbijedi naknadu kada to nije moguće od učinioaca;
- › Konvencija UN protiv torture, Konvencija o pravima djeteta i drugi univerzalni dokumenti koji garantuju posebnu zaštitu ranjivih kategorija.

Iako Evropski sud za ljudska prava nije izričito naveo da država mora da usvoji imovinskopravni zahtjev u krivičnom postupku da bi izbjegla sekundarnu viktimizaciju,^[9] praksa Suda uspostavlja standarde koji obavezuju državu da:

- 6 „Službeni list Crne Gore”, br. 036/11 od 27.07.2011, 028/14 od 04.07.2014, 020/15 od 24.04.2015, 022/17 od 03.04.2017, 076/17 od 17.11.2017 i 025/19 od 30.04.2019.
- 7 „Službeni list Crne Gore”, br. 020/11 od 15.04.2011, 020/15 od 24.04.2015 i 123/24 od 23.12.2024.
- 8 Vrhovni sud Crne Gore u ovom dokumentu ponavlja prethodna zapažanja Komiteta UN za ljudska prava u pogledu primjene Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. S tim u vezi, Komitet UN za ljudska prava je pozdravio korake koje je preduzela Crna Gora kako bi se riješilo pitanje nekažnjivosti za teška kršenja ljudskih prava počinjena tokom oružanih sukoba 1990-ih godina. Komitet je istakao zabrinutost zbog nedostatka sveobuhvatne politike reparacija za žrtve ratnih zločina koja, pored nadoknade štete, uključuje i druge mjere. Takođe, izražena je zabrinutost zbog izvještaja da je pristup naknadi štete za žrtve ratnih zločina otežan preprekama, uključujući zastarjelost i ograničenja u vezi sa državljanstvom.
- 9 Iako u predmetu **Nikolae Virgiliu Tanase (Nicolae Virgiliu Tănase) protiv Rumunije, br. 41720/13, presuda od 25. juna 2019. godine** nije utvrđena povreda Konvencije, Sud je naglasio da odluka žrtve da imovinskopravni zahtjev istakne u krivičnom postupku nije nerazumna. Takav postupak omogućava objedinjeno ispitivanje krivične i građanske odgovornosti, olakšava prikupljanje dokaza i može biti procesno povoljniji za žrtvu. Sud je zaključio da se podnosiocu ne može staviti na teret što nije pokrenuo poseban

1. Osigura efikasan put kojim će žrtva ostvariti naknadu štete;
2. Postupa sa žrtvama na osjetljiv način i preduzme sve da se izbjegne retraumatizacija (sekundarna viktimizacija) tokom cijelog postupka (proceduralne obaveze prema članu 3).

Omogućavanje žrtvi da svoj zahtjev za naknadu ostvari u već pokrenutom krivičnom postupku, umjesto da je šalje u novu i neizvjesnu parnicu, predstavlja primjer dobre prakse koja ispunjava oba navedena standarda ESLjP-a i tako pomaže u izbjegavanju sekundarne viktimizacije.^[10]

građanski postupak, jer je razumno mogao očekivati da će se njegovim zahtjevima baviti krivični sud. U predmetu **Vanjo Todorov (Vanyo Todorov) protiv Bugarske, br. 31434/15, presuda od 21. jula 2020. godine** podnosiocu – bratu ubijenog – bilo je onemogućeno da traži naknadu nematerijalne štete zbog smrti bliskog lica, jer je tadašnja bugarska praksa priznavala to pravo samo roditeljima, djeci i supružnicima. ESLjP je utvrdio povredu člana 2 Konvencije, naglašavajući da potpuna nemogućnost ostvarivanja naknade predstavlja neefikasan sistem reparacije. Sud se pozvao i na komparativno pravo i Direktivu 2012/29/EU, koja braću i sestre prepoznaje kao žrtve. U predmetima **Movsesijan (Movsesyan) protiv Jermenije, br. 27524/09, 2017** i **Sarišvili-Bolkvadze (Sarishvili-Bolkvadze) protiv Gruzije, br. 58240/08, 2018. godine**, koji su se odnosili na smrt prouzrokovanu ljekarskim propustima, Sud je utvrdio povredu člana 2 Konvencije zbog potpune nemogućnosti potraživanja naknade nematerijalne štete od odgovornih lica ili zdravstvenih ustanova.

- 10 Evropski sud za ljudska prava (ESLjP) nema jedinstvenu, specifičnu presudu koja izričito navodi da se žrtvi mora omogućiti usvajanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku isključivo radi izbjegavanja sekundarne viktimizacije, u smislu direktne obaveze prema EKLjP. Međutim, praksa Suda razvija standarde koji posredno podržavaju potrebu da se žrtvi omogući djelotvoran pravni lijek za naknadu štete, a neefikasnost ili pretjerana kompleksnost nacionalnih postupaka može dovesti do kršenja Konvencije, uključujući aspekt sekundarne viktimizacije. ESLjP često posmatra pravo na naknadu štete, koje proizilazi iz krivičnog djela, kao „građansko pravo” u smislu člana 6 stav 1. EKLjP. Iako države imaju diskreciono pravo da urede hoće li se o imovinskopravnom zahtjevu odlučivati u krivičnom ili posebnom parničnom postupku, postupak mora biti efikasan. Ako je žrtva lišena mogućnosti da ostvari svoje „građansko pravo” na naknadu štete, ili ako je postupak nerazumno dug, neefikasan ili previše komplikovan (što može dovesti do sekundarne viktimizacije), može doći do povrede člana 6 stav 1. Presude koje se bave nerazumno dužinom postupka (tzv. „fragmentarni pristup” ili dugotrajnost cjelokupnog postupka) su relevantne, jer predug postupak predstavlja oblik sekundarne viktimizacije (npr. predmeti poput Elberte protiv Letonije ili brojni predmeti o članu 6 koji se tiču dužine postupka). U slučajevima teških povreda (npr. nasilje, trgovina ljudima), član 3 EKLjP nameće državama pozitivnu obavezu da sprovedu efikasnu istragu. Istraga mora voditi do utvrđivanja činjenica i, gdje je to prikladno, do kažnjavanja odgovornih. Ponekad se efikasnost postupka za naknadu štete (koja se često postavlja kao imovinskopravni zahtjev u krivičnom postupku) posmatra u kontekstu ispunjavanja ove pozitivne obaveze prema članu 3, naročito u pogledu osiguravanja pravde i sprečavanja daljnje patnje žrtve (sekundarne viktimizacije). Mogućnost ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku

Pored konvencija, za praksu domaćih organa važan je i normativni okvir Evropske unije, posebno Direktiva 2012/29/EU o pravima žrtava, koja uspostavlja minimalne standarde u pogledu informisanja žrtava, pristupa pomoći, zaštite tokom postupka i prava na naknadu štete.^[11] Ova direktiva propisuje da države moraju obezbijediti žrtvi mogućnost da pravo na naknadu ostvari u razumnom roku i u okviru krivičnog postupka, osim ako se to objektivno ne može sprovesti.

U skladu sa članovima 6^[12], 19^[13] i 32^[14] Ustava Crne Gore, kao i sa ustaljenom praksom Evropskog suda za ljudska prava, nacionalni sudovi i tužilaštvo dužni su da postupaju u skladu sa međunarodnim standardima zaštite žrtava, posebno u dijelu sprečavanja sekundarne viktimizacije, osiguravanja pristupa informacijama i omogućavanja djelotvorne i pravovremene realizacije imovinskopravnog zahtjeva.

u nekim slučajevima može biti ključna za sprječavanje sekundarne viktimizacije, jer se žrtva ne mora izlagati novom, posebnom postupku. Tako, u slučaju **Perez protiv Francuske (2004)**, ESLJP jasno potvrđuje da se imovinskopravni zahtjev (građanski zahtjev za naknadu štete) podnijet u okviru krivičnog postupka smatra „građanskim pravom” u smislu člana 6 stav 1 Evropske konvencije. Krivični postupak, u dijelu u kojem odlučuje o naknadi štete, mora ispuniti sve standarde pravičnog suđenja (član 6), što uključuje efikasnost i poštovanje prava stranaka. U presudi A. protiv Turske (2014) i sličnim slučajevima (posebno seksualno nasilje), iako ESLJP se fokusira na efikasnost istrage i suđenja (proceduralni aspekt člana 3), ipak se naglašava da postupak mora biti vođen na način koji štiti žrtvu od retraumatizacije. Sud kritikuje države kada nacionalne vlasti ne usvoje mjere zaštite koje bi spriječile ponovnu traumatizaciju. Drugim riječima, ako država primora žrtvu da, nakon dugog i stresnog krivičnog postupka, pokrene potpuno novu, dugu i neizvjesnu parnicu samo da bi dobila naknadu, to se može tumačiti kao doprinos sekundarnoj viktimizaciji. Stoga, omogućavanje rješavanja imovinskopravnog zahtjeva u okviru krivičnog postupka je u skladu sa presudom **M.C. protiv Bugarske 39272/98** u kojoj je ESLJP utvrdio povredu proceduralnog aspekta člana 3 EKLJP, jer Bugarska nije ispunila svoju pozitivnu obavezu da preduzme sve razumne mjere kako bi zaštitila žrtvu od ponovne traumatizacije. Djelotvorna istraga mora biti senzitivna (osjetljiva). Sud je naglasio da, kada je žrtva u stanju ranjivosti, država mora prilagoditi postupak. Krivična istraga mora biti temeljita i brza, ali i vođena na način koji minimizira ponovno izlaganje žrtve traumi (retraumatizacija). Vlasti su dozvolile da se podnositeljka predstave više puta podvrgne ispitivanju o ponižavajućim detaljima i morala je iznova proživljavati traumu. Kao i kod presude A. protiv Turske, presuda M.C. protiv Bugarske postavlja visok standard osjetljivosti (senzitivnosti) koji se mora primijeniti na žrtve tokom cijelog postupka.

11 Službeni list Evropske unije L 315/57 od 14.11.2012.

12 „Crna Gora jemči i štiti prava i slobode.

Prava i slobode su nepovredivi.

Svako je obavezan da poštuje prava i slobode drugih“

13 „Svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava i sloboda.“

14 „Svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim, nepristrasnim i zakonom ustanovljenim sudom.“

U slučajevima kada domaći propisi nijesu dovoljno jasni ili ne obuhvataju sve situacije koje se tiču oštećenih lica, organi postupka (sudovi i državno tužilaštvo) dužni su da primjenjuju ratifikovane međunarodne konvencije i razvijene međunarodne standarde, uključujući i praksu međunarodnih sudova i tijela Savjeta Evrope i Evropske unije. Shodno članu 118 Ustava Crne Gore sudovi su samostalni i nezavisni i sude na osnovu Ustava, zakona i potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora.

Ovakav pristup obavezuje sudove i tužioce da pitanje naknade štete žrtvi bude razmotreno prvenstveno u krivičnom postupku, dok upućivanje na parnicu treba da ostane izuzetak, u skladu sa načelima efikasnosti, ekonomičnosti i zaštite prava žrtve.

2. Pojam i prava žrtve

Žrtva (oštećeni) je lice čije je kakvo lično ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.^[15] Dakle, shodno navedenoj zakonskoj definiciji žrtva je lice koje je krivičnim djelom neposredno oštećeno u svom tijelu, zdravlju, slobodi, polnoj slobodi, dostojanstvu, imovini ili drugom zakonom zaštićenom dobru, a u širem smislu i lice koje je pretrpjelo fizičke, psihičke, emocionalne ili imovinske posljedice kao indirektna posljedica krivičnog djela. U slučaju smrti žrtve, određeni bliski srodnici mogu se smatrati žrtvama u smislu Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore. Ovaj pojam usklađen je sa standardima Direktive 2012/29/EU o pravima žrtava.

Prava žrtve propisane Zakonikom o krivičnom postupku Crne Gore, neophodno je tumačiti u skladu sa ratifikovanim međunarodnim ugovorima i Direktivom EU o pravima žrtava.

Pravo žrtve na dobijanje informacije prilikom prvog susreta sa nadležnim organom predstavlja preduslov za ostvarivanje svih drugih prava žrtve, među kojima se pravo na naknadu štete ističe kao jedno od najznačajnijih. Obaveza državnog tužioca i suda da žrtvu upoznaju sa njenim pravima utvrđena je u osnovnim odredbama Zakonika, prema kojima je organ postupka dužan da učesnike u postupku pouči o pravima koja im pripadaju i da ih upozori na posljedice propuštanja procesnih radnji.^[16] Posebno je značajna uloga državnog tužioca koji u praksi prvi dolazi u kontakt sa žrtvom.

U skladu sa međunarodnim standardima, informacije koje se pružaju žrtvi moraju biti date na način koji je žrtvi razumljiv, jednostavnim jezikom, poželjno posredstvom brošure u kojoj su navedeni osnovni uslovi za ostvarivanje prava, uz dovoljno podataka koji žrtvi omogućavaju da donese odluku o načinu na koji će ostvarivati svoja prava, uz uvažavanje njenih individualnih potreba. Važnu ulogu u informisanju i podršci žrtvama imaju službe za podršku žrtvama, pa bi u što kraćem roku trebalo pristupiti njihovom uspostavljanju pri osnovnim, višim sudovima i sudovima za prekršaje u Crnoj Gori i državnim tužilaštvima, kao i službe besplatne pravne pomoći koje su od ranije uspostavljene pri osnovnim sudovima u Crnoj Gori.^[17]

15 Član 22 stav 1 tačka 5 ZKP.

16 Član 14 ZKP.

17 Državni sistem za pružanje besplatne pravne pomoći u Crnoj Gori uspostavljen je Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći (ZOBPP), koji je počeo da se primjenjuje 1. januara 2012. godine.

U okviru dosadašnje nacionalne sudske prakse, svim žrtvama ratnih zločina i/ili njihovim porodicama u Crnoj Gori garantovan je pristup pravdi, kompenzaciji i reparaciji. U parničnim postupcima, koje žrtve ratnih zločina pokrenu tužbama za naknadu nematerijalne i/ili materijalne štete, sudovi postupaju na način što primjenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima (ZOO) i Zakona o parničnom postupku (ZPP). Odredbama čl. 207, 208, 209, 210, 211 i 212 ZOO, bliže je normirana naknada nematerijalne štete, dok je naknada materijalne štete u slučaju smrti, tjelesne povrede i oštećenja zdravlja propisana članovima 200, 201, 202, 203 i 204 ZOO. U tom smislu, od posebnog je značaja usvojiti smjernice za naknadu štete i žrtvama ratnih zločina, kako bi se obezbijedio ujednačen pristup sveobuhvatnom sistemu naknade štete žrtvama teškog kršenja ljudskih prava, ujednačila sudska praksa i osnažila načela istine i pravičnosti krivičnog postupka. Ovaj zaključak podržan je brojnim standardima iz međunarodnih ugovora o ljudskim pravima i humanitarnog prava, koji obavezuju Crnu Goru. Naime, država Crna Gora je dužna da obezbijedi odgovarajuće, djelotvorne i blagovremene reparacije za žrtve radnji ili propusta koji se mogu pripisati državi.^[18]

Takođe, i žrtvama krivičnih djela sa elementima nasilja i trgovine ljudima^[19] potrebno je obezbijediti informacije o pravu na besplatnu pravnu pomoć, uključujući i pravo na

18 *Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law* (UN, Osnovna načela i smjernice za pravo na pravni lijek i reparaciju žrtava grubih kršenja međunarodnih ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava).

19 U predmetu **Kračunova protiv Bugarske, br. 18269/18**, presuda od 28. novembra 2023. godine, ESLJP se prvi put bavio mogućnošću žrtve trgovine ljudima da traži naknadu u pogledu izgubljene zarade od prisilne prostitucije. ESLJP se pozvao na potrebu zaštite žrtava trgovine ljudima s aspekta njihova oporavka i reintegracije u društvo. Upravo iz te perspektive, mogućnost da žrtve od svojih trgovaca ljudima traže naknadu u pogledu izgubljene zarade predstavljala bi sredstvo osiguravanja *restitutio in integrum*, te bi takođe u znatnoj mjeri (pružanjem finansijskih sredstava za ponovno izgraditi svoj život) doprinijela očuvanju njihova dostojanstva, pomogla njihovom oporavku i smanjila rizike da ponovno postanu žrtve trgovaca ljudima. Štaviše, takva bi mogućnost pomogla da trgovci ljudima ne mogu uživati plodove svojih krivičnih djela, čime bi se smanjili ekonomski podsticaji za njihovo učinjenje. Osim toga, mogla bi žrtvama pružiti dodatni podsticaj da razotkriju trgovinu ljudima, čime se povećavaju izgledi da se trgovci ljudima pozovu na odgovornost i da se spriječe budući slučajevi. Stoga je Sud smatrao da takva mogućnost mora biti bitan dio integrisanog državnog odgovora na trgovinu ljudima koji zahtijeva član 4. Primijetio je da je takav pristup našao uporište u dostupnom uporednopravnom materijalu, u relevantnim međunarodnim instrumentima (Palermški protokol, Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima), kao i u preporukama i izvještajima tijela UN, GRETA-e i Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope. Na toj je osnovi Sud u članu 4 uveo novu pozitivnu obavezu država ugovornica da žrtvama trgovine ljudima omoguće da od svojih trgovaca ljudi traže naknadu u pogledu izgubljene zarade.

advokata/ punomoćnika kada je to zakonom predviđeno, o mogućnosti određivanja statusa zaštićenog svjedoka,^[20] kao i o drugim pravima koja pripadaju žrtvama ovakvih krivičnih djela, u skladu sa ratifikovanim međunarodnim ugovorima. Obaveze države u postupanju sa žrtvama teških krivičnih djela odnose se i na posebne mjere zaštite, čije je obezbjeđivanje preduslov za ostvarivanje prava na naknadu štete.

Kada je u pitanju pravo žrtve da u krivičnom postupku podnese prijedlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva i predloži privremene mjere za njegovo obezbjeđenje, prilikom upoznavanja žrtve sa njenim pravima potrebno je da organ postupka posebno ukaže na prednosti ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku. Radi efikasnog ostvarivanja ovog prava, poželjno je uz poziv žrtvi dostaviti i brošuru o pravima, a prilikom prvog ispitivanja žrtve kao svjedoka jednostavnim i razumljivim jezikom obavezno je:

- › upoznati žrtvu na šta se može odnositi imovinskopravni zahtjev;^[21]
- › upozoriti je da je, ukoliko podnosi imovinskopravni zahtjev, dužna da ga jasno označi i potkrijepi dokazima;^[22]
- › objasniti da zahtjev mora biti opredijeljen po vrsti štete (materijalna ili nematerijalna), vidovima štete (nematerijalna: umanjena životna aktivnost, pretrpljeni fizički bolovi, strah, naruženost, povreda ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrt ili teški invaliditet bliskog lica; materijalna: stvarna šteta, izgubljena dobit, izgubljeno izdržavanje), kao i po visini štete;^[23]
- › objasniti koja lica su ovlašćena na podnošenje zahtjeva (žrtva i bliski srodnici u slučaju smrti ili teškog invaliditeta žrtve);
- › objasniti kome i do kada se zahtjev može podnijeti, kao i da se do završetka glavnog pretresa može odustati, s tim da se u slučaju odustanka zahtjev ne može ponovo podnijeti;^[24]
- › ukazati žrtvi na njeno pravo da prisustvuje prvom ročištu za održavanje glavnog pretresa na kojem može istaći imovinskopravni zahtjev, ukoliko to ranije nije učinila, uz upozorenje da se na pripremnom ročištu može održati glavni pretres i da ukoliko se tada završi, žrtva više neće imati mogućnost podnošenja zahtjeva.

Prilikom pouke o pravima, organ postupka dužan je da žrtvi posebno ukaže da može angažovati punomoćnika iz reda advokata, u smislu člana 64 ZKP CG. Pored toga, žrtvu

20 Član 122 i 123 u vezi sa članom 124 ZKP.

21 Član 234 stav 2 ZKP.

22 Član 236 stav 3 ZKP.

23 Članovi 200-212 ZOO.

24 Članovi 236 i 237 ZKP.

treba upoznati sa mogućnošću obezbjeđenja dokaza u skladu sa Zakonom o parničnom postupku Crne Gore, koje se može tražiti u toku, ali i prije pokrenutog postupka.^[25]

Kako su medicinska vještačenja u krivičnim postupcima ponekad nedovoljno detaljna, takav nalaz ne može uvijek biti upotrebljiv u parničnom postupku, pa je neophodno odrediti dopunsko vještačenje, što dodatno traumatizuje žrtvu i odlaže ostvarivanje njenog prava na naknadu štete. Neka vještačenja nakon protoka vremena više nije moguće obaviti, naročito kod krivičnih djela protiv polne slobode, zbog čega je potrebno žrtvu još u izviđaju ili istrazi uputiti na mogućnost obezbjeđenja dokaza.

U postupku obezbjeđenja dokaza može se izvoditi dokaz saslušanjem svjedoka čije će kasnije saslušanje biti otežano ili nemoguće (boravak u inostranstvu, rad na brodu, teško zdravstveno stanje), kao i popis stvari ili uviđaj.

Kada su u pitanju žrtve krivičnih djela protiv polne slobode, nasilja u porodici, trgovine ljudima i druge posebno ranjive žrtve, preporuka je da se žrtvi odredi status zaštićenog svjedoka,^[26] u kom slučaju ona ima pravo na punomoćnika i na ispitivanje pod posebnim pravilima, što je od posebnog značaja za njihov položaj u postupku i zaštitu od sekundarne viktimizacije. Iako propisan, ovaj institut se u sudskoj praksi još uvijek nedovoljno koristi, iako njegova primjena u potpunosti odgovara međunarodnim standardima zaštite žrtava teških krivičnih djela.

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Crne Gore predviđa uslove pod kojima žrtve teških krivičnih djela, uključujući trgovinu ljudima, nasilje u porodici, mučenje i druga teška krivična djela, mogu ostvariti pravo na besplatnu pravnu pomoć. Nakon pružanja svih potrebnih informacija, žrtvi treba ostaviti dovoljno vremena da se izjasni o svojim pravima, kako bi mogla da se posavjetuje sa osobama od povjerenja i donese odluku o daljim radnjama u postupku.

25 Članovi 266-270 ZPP.

26 Član 124 ZKP po kojem se odredbe Zakonika o zaštićenom svjedoku primjenjuju i na učestvovanje i saslušanje oštećenog u krivičnom postupku.

3. Imovinskopравни zahtjev – uslovi za ostvarivanje i prikupljanje dokaza za odlučivanje

Imovinskopравни zahtjev koji proističe iz izvršenog krivičnog djela ili drugog protivpravnog akta koji zakon tretira kao krivično djelo može obuhvatiti zahtjev za naknadu štete, vraćanje oduzete stvari ili poništavanje određenog pravnog posla.^[27] Prema Zakoniku o krivičnom postupku Crne Gore, sud je obavezan da o ovakvom zahtjevu odluči u okviru krivičnog postupka, ukoliko se za to ispune procesne pretpostavke. Izuzetak od ovoga, odnosno situacija u kojoj se o zahtjevu neće raspravljati u krivičnom postupku, mora se tumačiti restriktivno kako bi se izbjegla bespotrebna odlaganja u ostvarivanju prava žrtve.

Da bi se omogućilo da imovinskopравни zahtjev bude riješen u samom krivičnom postupku, neophodno je blagovremeno i djelotvorno prikupljanje dokaza na kojima odluka o zahtjevu može zasnivati. Dokazi koji su bitni za ovaj zahtjev mogu se pribavljati paralelno sa dokazima koji se odnose na krivičnu odgovornost okrivljenog, na primjer proširivanjem naloga za vještačenja ili drugim dokaznim radnjama koje doprinose potpunijem razjašnjenju situacije. Ovakvi dokazi su značajni i prilikom prijedloga državnog tužioca o krivičnoj sankciji, kao i prilikom procjene suda.

Organ postupka, po pravilu državni tužilac, dužan je da prikuplja dokaze u odnosu na težinu krivičnog djela, koji su od značaja i za imovinskopравни zahtjev i prije nego što je sam zahtjev formalno podnesen. Član 238 ZKP propisuje da je potrebno da sud sasluša okrivljenog u vezi sa činjenicama koje utiču na odluku o ovom zahtjevu, te da provjeri sve okolnosti od značaja za njegovo utvrđivanje. Sud je dužan da prikupi dokaze i utvrdi šta je potrebno za odlučivanje o zahtjevu i prije nego što je podnesen takav prijedlog.

Kod krivičnih djela koja uključuju element nasilja, posljedice najčešće obuhvataju fizičke ili psihičke povrede žrtve, koje se manifestuju vidljivim tragovima na tijelu ili promjenama u psihičkom stanju. Takvi tragovi obično nijesu trajni, pa kako vrijeme prolazi, smanjuje se mogućnost da se dokumentuju i kasnije koriste u dokazivanju, što direktno utiče na sposobnost žrtve da ostvari pravo na naknadu štete. Zbog toga je od izuzetne važnosti da se dokazi prikupljaju što ranije.

²⁷ Član 234 ZKP.

U cilju ostvarivanja prava žrtve, posebno prava na naknadu štete, od državnog tužioca ili suda se zahtijeva da, već u izviđaju, a po potrebi i tokom istrage, odnosno u izuzetnim situacijama i na glavnom pretresu, preduzmu sljedeće:

- › ispitaju žrtvu o svim okolnostima koje se odnose na imovinskopравни zahtjev i upute je da dostavi dokaze ili predloži dokazne radnje koje mogu doprinijeti utvrđivanju visine štete;
- › nalože ljekarski pregled žrtve kako bi se utvrdila priroda i obim tjelesnih povreda, kao i eventualna prisutnost polno prenosivih infekcija kada se radi o djelima seksualnog nasilja ili eksploatacije, što predstavlja osnov za kasniju naknadu;
- › odrede psihijatrijski pregled radi utvrđivanja psihičkog stanja žrtve i uticaja krivičnog djela na njenu emocionalnu i mentalnu stabilnost;
- › saslušaju okrivljenog o činjenicama koje se tiču imovinskopavnog zahtjeva;
- › pribave izjavu okrivljenog o njegovoj imovini, u skladu sa ZKP CG, kako bi se procijenilo iz kojih sredstava se može ostvariti naknada štete;
- › saslušaju svjedoke koji mogu potvrditi navode žrtve, posebno imajući u vidu da žrtve nasilja često zbog emocionalnog stanja nijesu u mogućnosti da konzistentno i detaljno iznesu sve okolnosti;
- › pribave izvještaj centra za socijalni rad radi procjene žrtvinog porodičnog, ličnog i socijalnog okruženja prije i nakon djela, što može biti bitno za utvrđivanje pretrpljene štete;
- › odrede vještačenje iz oblasti sudske medicine, psihijatrije ili druge relevantne struke radi utvrđivanja mehanizma nastanka povreda, stepena umanjenja životnih aktivnosti, intenziteta bola, straha i drugih posljedica koje utiču na visinu nematerijalne štete;
- › nalože ekonomsko-finansijsko vještačenje radi utvrđivanja iznosa materijalne štete, uključujući stvarnu štetu i izgubljenu dobit.

Naredba za vještačenje mora biti precizno formulisana i sadržavati jasna pitanja vještaku, kako bi se dobio sveobuhvatan nalaz koji omogućava pravilno odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu.

U situacijama u kojima postoji osnov sumnje da okrivljeni posjeduje imovinu proisteklu iz krivičnog djela, moguće je pokrenuti postupak finansijske istrage u skladu sa Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću Crne Gore.^[28] Oduzeta imovina može poslužiti za namirenje zahtjeva žrtve, a ukoliko o imovinskopravnom zahtjevu postoji pravosnažna odluka, sud je dužan da u rješenju o trajnom oduzimanju

28 Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću Crne Gore, Službeni list Crne Gore, br. 058/15 od 09.10.2015, 047/19 od 12.08.2019 i 054/24 od 11.06.2024.

imovine izdvoji iznos koji pripada žrtvi. Ako odluka o zahtjevu nije donijeta, sud može posebnim rješenjem odrediti dio oduzete imovine za namirenje štete koju je žrtva pretrpjela.

3.1. Postupanje državnog tužioca i punomoćnika žrtve

U postupku pružanja zaštite žrtvi i ostvarivanja njenih prava od posebnog je značaja uloga državnog tužioca, ali i punomoćnika oštećenog koji zastupa interese žrtve kao posebne procesne strane. Državni tužilac je dužan da već na početku postupka preduzme radnje koje će obezbijediti pravovremeno prikupljanje činjenica i dokaza važnih za zaštitu prava žrtve, uključujući i one koji su potrebni za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu. Tako, shodno Uputstvu VDT za postupanje državnih tužilaštava u slučajevima nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici već u toku izviđaja i istrage državni tužilac će prikupiti izjašnjenje žrtve u pogledu imovinskopavnog zahtjeva i u tom pravcu predložiti njegovo rješavanje u krivičnom postupku, kako bi se izbjegao parnični postupak i ponovna viktimizacija žrtve.^[29]

Tužilac je dužan da žrtvu obavijesti o njenim pravima u skladu sa članom 58 ZKP CG, da je pouči o mogućnostima koje joj stoje na raspolaganju, kao i da preduzima radnje koje sprečavaju sekundarnu viktimizaciju.^[30] U tom smislu, tužilac je ovlašćen da žrtvu sasluša

-
- 29 Uputstvo VDT za postupanje državnih tužilaštava u slučajevima nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici Tu. br. 473/24 od 11.10.2024. godine, str. 4.
- 30 Član 58 ZKP: „(1) Oštećeni ima pravo da u toku istrage ukaže na sve činjenice i da predlaže dokaze koji su od važnosti za krivičnu stvar i njegov imovinskopravni zahtjev.
- (2) Na glavnom pretresu oštećeni i privatni tužilac imaju pravo da predlažu dokaze, postavljaju pitanja optuženom, svjedocima i vještacima, da iznose primjedbe i objašnjenja u pogledu njihovih iskaza i da daju druge izjave i prijedloge.
- (3) Oštećeni, oštećeni kao tužilac i privatni tužilac imaju pravo da razmatraju spise i razgledaju predmete koji služe kao dokaz. Oštećenom se može uskratiti razmatranje spisa do donošenja naredbe o sprovođenju istrage ili dok ne bude saslušan kao svjedok.
- (4) Oštećeni koji je žrtva krivičnog djela protiv polne slobode ima pravo da ga sasluša i postupak vodi sudija istog pola, ako to omogućava kadrovski sastav suda.
- (5) Državni tužilac i predsjednik vijeća upoznaje oštećenog i privatnog tužioca sa pravima iz st. 1 do 4 ovog člana.
- (6) Kad se krivični postupak vodi za krivično djelo za koje je propisana kazna zatvora preko tri godine, a oštećeni prema svom imovnom stanju ne može snositi troškove zastupanja, na njegov zahtjev može mu se postaviti punomoćnik ako je zastupanje oštećenog od strane punomoćnika u interesu pravičnosti. Ako je oštećeni maloljetno lice, sud će u toku cijelog krivičnog postupka po službenoj dužnosti cijeniti da li je potrebno da mu se postavi punomoćnik.
- (7) Pravo na pravnu pomoć oštećeni ostvaruje u skladu sa posebnim zakonom“.

na način koji je prilagođen njenoj ranjivosti, da ukoliko postoji potreba uključi stručna lica, i da preduzme sve radnje koje doprinose njenom osjećaju sigurnosti tokom postupka.

Tužilac će nastojati da u toku postupka pribavi dokaze koji su od značaja za odlučivanje o imovinskopравnom zahtjevu, uključujući medicinsku dokumentaciju, nalaze i mišljenja vještaka, izvještaje centra za socijalni rad, izjave svjedoka, kao i informacije o imovini okrivljenog koje mogu poslužiti za kasnije namirenje potraživanja žrtve. U tom smislu tužilac preduzima i radnje saslušanja okrivljenog na okolnosti koje se odnose na imovinu i druge činjenice važne za odlučivanje o zahtjevu oštećenog. Uprava policije, po zahtjevu državnog tužioca, je dužna prikupiti podataka relevantne za procjenu visine štete i finansijskih mogućnosti okrivljenog, uključujući finansijske podatke, evidencije o prihodima, nepokretnostima i drugim elementima imovine.

Punomoćnik oštećenog, kao advokat koji zastupa žrtvu, ima pravo i dužnost da blagovremeno preduzima radnje u interesu žrtve, uključujući pripremu i podnošenje imovinskopравnog zahtjeva, predlaganje dokaza i učešće u ispitivanju svjedoka i vještaka. Punomoćnik je dužan da žrtvu informiše o toku postupka, pravnim mogućnostima i posljedicama preduzimanja ili propuštanja određenih radnji, kao i o realnim dometima imovinskopравnog zahtjeva. Od punomoćnika se očekuje da aktivno učestvuje u prikupljanju dokumentacije i dokaznog materijala, posebno u situacijama kada žrtva zbog zdravstvenog stanja ili emocionalnog opterećenja nije u mogućnosti da samostalno obezbijedi podatke koji su od značaja za utvrđivanje štete.

Punomoćnik oštećenog dužan je da sarađuje sa državnim tužiocem u dijelu koji se odnosi na zaštitu interesa žrtve, uključujući blagovremeno dostavljanje relevantnih informacija koje mogu doprinijeti efikasnom vođenju postupka. Isti je ovlašćen da prisustvuje ispitivanju žrtve ako to ne predstavlja opasnost za njenu psihičku stabilnost, kao i ispitivanju svjedoka i okrivljenog, te da postavlja pitanja putem suda ili tužioca kada je to predviđeno procesnim pravilima. U postupcima u kojima je žrtva stekla status posebno osjetljivog svjedoka, punomoćnik ima obavezu da postupa sa naročitom pažnjom, vodeći računa o zaštiti dostojanstva žrtve i sprečavanju sekundarne viktimizacije.

Punomoćnik oštećenog takođe je ovlašćen da predloži privremene mjere radi obezbjeđenja imovinskopравnog zahtjeva, poput zabrane raspolaganja imovinom okrivljenog, privremenog oduzimanja imovine, zabrane otuđenja nepokretnosti i drugih mjera koje garantuju da se žrtva može namiriti nakon pravosnažnosti presude. U slučajevima kada postoje indicije da je okrivljeni prenio imovinu na treća lica radi izbjegavanja izvršenja obaveza, punomoćnik žrtve može inicirati postupak pobijanja pravnih poslova u skladu sa relevantnim odredbama obligacionog prava i zakonima o izvršenju i obezbjeđenju.

U svim fazama postupka, punomoćnik oštećenog i državni tužilac treba da postupaju koordinisano, imajući u vidu da je zajednički cilj obezbjeđenje zaštite žrtve, stvaranje uslova za nesmetano vođenje postupka i efikasno ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva. Pravovremena komunikacija između tužioca i punomoćnika oštećenog doprinosi potpunijem utvrđivanju činjenica, boljoj zaštiti žrtve i bržem donošenju odluka, naročito u predmetima sa elementima nasilja i u predmetima u kojima postoji visok rizik od sekundarne viktimizacije.

Konačno, imajući u vidu procesnu poziciju žrtve u krivičnom postupku i njeno ustavno pravo na djelotvoran pristup pravdi, od posebne je važnosti da joj se omogući da u fazi završnih izlaganja – koja je jedna od ključnih tačaka postupka, jasno i nedvosmisleno obrazloži svoj imovinskopravni zahtjev. Shodno članu 363 Zakona o krivičnom postupku Crne Gore oštećeni ili njegov punomoćnik imaju pravo da iznesu svoje završno izlaganje, u okviru kojeg mogu:

- › pojasniti podneseni imovinskopravni zahtjev,
- › obrazložiti njegovu visinu,
- › ukazati na izvedene dokaze koji potvrđuju obim i vrstu štete i
- › podsjetiti sud na obavezu postupanja po članu 234 ZKP, kojim je utvrđeno da se o imovinskopravnom zahtjevu odlučuje u krivičnom postupku.

Na taj način, žrtvi se omogućava da, nakon što je kompletirana dokazna radnja, sažeto i precizno ukaže na relevantne činjenice koje se odnose na štetu koju je pretrpjela. U toj fazi, sud već ima kompletan dokazni materijal i sposoban je da tačno procijeni da li postoje uslovi za odlučivanje o šteti u istom postupku.

Ako žrtva ima punomoćnika–advokata, isti treba u završnoj riječi:

- › ukazati sudu na važnost usvajanja imovinskopravnog zahtjeva kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacije žrtve i njeno ponovno suočavanje sa okrivljenim;
- › sistematizovati pravne osnove zahtjeva,
- › ukazati na materijalnopravne odredbe koje se primjenjuju (ZOO kao izvor materijalnog prava),
- › podsjetiti na procjene vještaka i druge dokaze,
- › konačno, predložiti sudu da odluči o zahtjevu u cjelosti ili djelimično, uz upućivanje samo za eventualni ostatak koji nije moguće utvrditi bez odlaganja postupka.

Budući da je upućivanje na parnicu izuzetak, a ne pravilo, od suštinske je važnosti da završna riječ oštećenog bude jasna, argumentovana i podržana dokazima koji su već u spisima.

3.2. Privremene mjere obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva

Privremene mjere predstavljaju sredstvo kojim se žrtvi omogućava da obezbijedi svoje potraživanje već tokom trajanja krivičnog postupka, prije njegovog konačnog okončanja. Te mjere se određuju isključivo na osnovu prijedloga ovlašćenog lica iz člana 243 ZKP CG i primjenjuju se prema pravilima Zakona o izvršenju i obezbjeđenju, budući da Zakonik o krivičnom postupku ne uređuje materijalne pretpostavke potrebne za njihovo određivanje, već samo procesne korake i nadležnosti.

Nadležnost za odlučivanje o prijedlogu razlikuje se u zavisnosti od faze postupka: dok traje izviđaj ili istraga, odluku donosi sudija za istragu, a nakon podizanja optužnice, van glavnog pretresa, odlučuje predsjednik vijeća, a na glavnom pretresu vijeće.^[31] Žalba protiv rješenja vijeća o privremenim mjerama obezbjeđenja nije dozvoljena. U ostalim slučajevima o žalbi rješava vijeće iz člana 24 stav 7 ZKP. Žalba ne zadržava izvršenje rješenja.^[32]

Privremena mjera može biti određena i prema trećim licima, kada okolnosti ukazuju da se kod njih nalaze predmeti ili sredstva pribavljena krivičnim djelom, ili da su stekla imovinsku korist iz izvršenog djela.^[33] Na taj način sprečava se prebacivanje ili prikrivanje imovine radi izbjegavanja obaveza prema oštećenom.

Nakon što se postupak okonča presudom kojom se okrivljeni oglašava krivim, ili rješenjem kojim se određuje mjera bezbjednosti, sud će ukinuti privremene mjere ako već ranije nijesu ukinute ili će oštećenog uputiti na parnični postupak.^[34] Ukoliko se oštećeni upućuje na parnicu, rok za pokretanje postupka određuje sud, a propuštanje tog roka dovodi do ukidanja mjere.

Da bi privremena mjera bila određena, žrtva mora učiniti vjerovatnim postojanje potraživanja i okolnosti koje ukazuju da bi bez mjere naplata mogla biti dovedena u pitanje ili ozbiljno otežana. Opasnost može postojati zbog namjere izvršnog dužnika da otuđi imovinu, da je sakrije, da je optereti ili da je učini nedostupnom, kao i ako postoji rizik od nastanka nenadoknadive štete. Oba uslova moraju biti ispunjena istovremeno da bi mjera bila određena.

31 Član 243 stav 2 ZKP.

32 Član 243 stav 3 ZKP.

33 Član 245 ZKP.

34 Član 245 stav 3 ZKP.

Prijedlog za određivanje privremene mjere mora sadržati vrstu mjere, njen vremenski okvir, tačno označen predmet i sredstvo izvršenja, kao i nadležnog javnog izvršitelja, osim u situacijama kada je postupanje u isključivoj nadležnosti suda. Sud odlučuje rješenjem, koje mora biti precizno i određeno, sa jasno navedenim predmetom obezbjeđenja, vrstom mjere, sredstvom izvršenja i trajanjem.^[35]

Radi ostvarivanja svrhe obezbjeđenja, mogu se odrediti različite vrste privremenih mjera, kao što su:

- › zabrana otuđenja, opterećenja ili sakrivanja pokretnih stvari, uz mogućnost njihovog oduzimanja i čuvanja;
- › zabrana raspolaganja nepokretnostima ili drugim pravima upisanim u korist dužnika, uz zabilježbu zabrane u katastru;
- › blokada novčanih sredstava na računima dužnika i njihov prenos u depozit;
- › privremeno oduzimanje gotovine i hartija od vrijednosti i njihovo polaganje u odgovarajući depozit;
- › nalozi kojima se nalaže očuvanje imovine od oštećenja, izmjene ili uništenja.

Rješenje o određivanju privremene mjere ima pravno dejstvo rješenja o izvršenju.

3.3. Polaganje jemstva umjesto privremene mjere

Umjesto određivanja privremene mjere, moguće je odrediti jemstvo, ako povjerilac pristane da se cilj obezbjeđenja ostvari polaganjem jemstva u sudski depozit.^[36] Ovu mogućnost može predložiti i dužnik, pod uslovom da oštećeni da saglasnost. Ako je jemstvo položeno prije donošenja rješenja o privremenoj mjeri, sud odbija prijedlog za mjeru; ako je položeno nakon određivanja mjere, sud obustavlja postupak obezbjeđenja.

Povlačenje prijedloga za imovinskopравни zahtjev automatski dovodi do ukidanja privremene mjere, s obzirom na to da dalja primjena mjere gubi pravni osnov.

3.4. Znatno odugovlačenje postupka i upućivanje na parnicu

Imovinskopравни zahtjev koji proizilazi iz izvršenja krivičnog djela, prema članu 234 ZKP CG, načelno se raspravlja u krivičnom postupku, pod uslovom da njegovo razmatranje ne dovodi do znatnog odugovlačenja postupka. Ova norma potvrđuje osnovno pravilo da se zaštita prava žrtve ostvaruje prvenstveno u okviru krivičnog postupka, dok je

³⁵ Član 243 ZKP.

³⁶ Član 33 Zakona o izvršenju i obezbjeđenju.

upućivanje na parnični postupak izuzetak, kojem se pristupa samo kada okolnosti predmeta to nedvosmisleno zahtijevaju.

Kriterijum „znatnog odugovlačenja“ nije definisan numerički niti formalno, već ga sud procjenjuje u skladu s prirodom konkretnog slučaja, vodeći računa o kompleksnosti zahtjeva, vrsti i obimu dokaza, dostupnosti stručnih nalaza i vremenu potrebnom za pribavljanje novih dokaza koji nijesu nužni za odlučivanje o krivičnoj odgovornosti.

Drugim riječima, sudovi bi trebali upućivati oštećenog na parnicu, samo onda kada bi odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu značajno remetilo efikasnost krivičnog postupka, prvenstveno u pogledu njegovog trajanja, koncentracije dokaznog postupka i pravovremenog donošenja presude.

Suprotno tome, u dosadašnjoj praksi sudova, nalazimo kratka i štura obrazloženja, kao, na primjer, „da bi utvrđivanje činjenica potrebnih za donošenje odluke o imovinskopravnom zahtjevu vodilo odugovlačenju postupka“. Međutim, takvo obrazloženje bi trebalo biti precizno i sadržati odgovore na sljedeća pitanja:

- › Da li je potrebno saslušati dodatne svjedoke isključivo u vezi sa visinom štete?
- › Da li razmatranje imovinskopavnog zahtjeva dodatna, opsežna vještačenja (ekonomskog, finansijskog, građevinskog, zdravstvenog karaktera) koja nijesu neophodna za odluku o krivičnoj odgovornosti?
- › Kakva je procjena u pogledu vremenskog trajanja postupka (odugovlačenja), ukoliko bi se odlučivalo o imovinskopravnom zahtjevu?
- › Da li je šteta kompleksna i da li njeno utvrđivanje prelazi okvir tipičnog imovinskopavnog zahtjeva (npr. izmakla dobit za privredna društva, složeni medicinski troškovi, dugoročno narušeno zdravlje koje zahtijeva multidisciplinarna vještačenja)?

Suprotno tome, „upućivanje na parnicu“ sudovi ne bi smjeli koristiti kao sredstvo rasterećenja krivičnog postupka, niti kao način da se sud izbjegne obaveza da odluči o imovinskopravnom zahtjevu kada je isti nesporno moguće raspraviti, pa čak u iz odlaganje koje nije značajno.

Naročito:

- › jednostavna medicinska vještačenja,
- › dokumentacioni dokazi iz zdravstvenih ustanova,
- › utvrđivanje fizičkih i psihičkih posljedica kod žrtava nasilnih djela,
- › računi, fakture, radni nalozi, nalaz vještaka ekonomske struke manjeg obima,

ne predstavljaju razloge za upućivanje na parnicu, jer ne odugovlače postupak u mjeri koja bi opravdala izuzetak iz člana 234 ZKP CG.

Standardi Evropskog suda za ljudska prava takođe potvrđuju da nerazumno odlaganje postupka predstavlja povredu prava na suđenje u razumnom roku, ali istovremeno ukazuju da države moraju obezbijediti efikasnu zaštitu prava žrtava, naročito kada se radi o pravima na naknadu štete, kao obliku reparacije za posljedice krivičnog djela. Iz toga proizilazi obaveza suda da pažljivo odmjeri da li bi ocjenjivanje štetnih posljedica u okviru krivičnog postupka stvarno značilo odugovlačenje ili bi, naprotiv, bilo u interesu pravične i potpune zaštite žrtve.

U svakom pojedinom slučaju sud bi trebao procijeniti, da li potreba sprovođenja određenih vještačenja, ili davanje dopunskih naloga vještacima odugovlači postupak u mjeri u kojoj je opravdano upućivanje na parnični postupak. Svakako, insistiranje žrtve da sud donese odluku u okviru krivičnog postupka, bi trebalo biti alarm za sudije da dozvole žrtvama da svoje pravo ostvare u okviru krivičnog postupka, sa naročitim akcentom na teška krivična djela, kako bi se izbjegla dvostruka, a u nekim slučajevima i višestruka viktimizacija žrtvi. Ovo podrazumijeva da je žrtva-oštećeni u dovoljnoj mjeri informisan da svoje pravo može ostvariti u krivičnom postupku.

Kada sud ocijeni da bi razmatranje imovinskopravnog zahtjeva izazvalo znatno odugovlačenje, žrtva se upućuje da svoje potraživanje ostvari u parničnom postupku. Ovo upućivanje mora biti izričito, obrazloženo i zasnovano na jasnim činjeničnim i pravnim razlozima, kako bi se izbjegla mogućnost arbitrarnog odlučivanja. Uz to, sud mora posebno voditi računa da oštećenom ne bude uskraćena mogućnost korišćenja svih dokaza pribavljenih u krivičnom postupku, uključujući medicinske nalaze, zapisnike, vještačenja i druge dokumente koji mogu biti od odlučnog značaja za parnični postupak.

Dakle, i pored mogućnosti upućivanja na parnicu, ovo rješenje treba da bude izuzetak u praksi sudova, jer se u najvećem broju slučajeva imovinskopravni zahtjev može raspraviti u okviru krivičnog postupka, posebno u sljedećim predmetima:

- › ratnih zločina,
- › trgovine ljudima,
- › nasilja u porodici,
- › krivičnih djela protiv polne slobode,
- › fizičkih napada,
- › krivičnih djela protiv života i tijela,
- › kao i u predmetima sa jasnom i neposrednom štetom.

Ovakvo tumačenje omogućava da se, s jedne strane, ispoštuje načelo hitnosti krivičnog postupka, a s druge, da se žrtvi obezbijedi potpunija zaštita i omogući ostvarivanje prava bez nepotrebnog odlaganja i dodatnog finansijskog i vremenskog opterećenja parničnim postupkom.

4. Određivanje visine štete

Izvršenjem krivičnog djela žrtvi može nastati materijalna i nematerijalna šteta. Materijalna šteta obuhvata umanjenje imovine (obična šteta) i izostanak imovinske koristi (izmakla korist),^[37] dok je nematerijalna šteta svako fizičko ili psihičko trpljenje, narušavanje integriteta ličnosti, ugleda ili drugih ličnih dobara.^[38]

Kada je riječ o materijalnoj šteti, sud najčešće bez većih teškoća može da utvrdi njen iznos, naročito kada se radi o troškovima liječenja, terapija, sahrane, popravki oštećene imovine, izgubljenoj zaradi ili drugim jasno dokumentovanim troškovima. Odluka o materijalnoj šteti može biti i djelimična, ako dio potraživanja nije u potpunosti utvrđen, a djelimično jeste.

Za razliku od materijalne štete, utvrđivanje nematerijalne štete u krivičnom postupku predstavlja izazov, jer zahtijeva procjenu subjektivnog trpljenja – intenziteta i trajanja fizičkih bolova, straha, narušenog psihičkog stanja, smanjenja životnih aktivnosti, izmijenjenog izgleda, kao i duševnih patnji zbog povrede ličnih prava ili smrti bliskog lica. Upravo zbog toga ovo poglavlje daje smjernice kada se o nematerijalnoj šteti može odlučiti u krivičnom postupku, a kada je potrebno vještačenje.

4.1. Nematerijalna šteta

Nematerijalna šteta predstavlja vid satisfakcije žrtvi kojom se ublažavaju posljedice narušenog integriteta i emocionalne ravnoteže.^[39] Ona ne predstavlja sankciju u krivičnopravnom smislu, već građanskopravnu obavezu počinioca da naknadi posljedice djela svojom imovinom.

Zakonom su prepoznati sljedeći oblici nematerijalne štete:^[40]

37 Član 196 stav 1 ZOO.

38 Član 206-212 ZOO.

39 Prava ličnosti usljed čije povrede zakon predviđa naknadu nematerijalne štete su: pravo na život, pravo na fizički (tjelesni) integritet, pravo na psihički (duševni) integritet, pravo na slobodu, pravo na čast, pravo na ugled, pravo na zaštitu privatnog života, pravo na dostojanstvo, pravo na sopstveni lik, pravo na sopstveni glas, pravo na prepisku i lične zapise, pravo na lični identitet, moralna komponenta autorskih prava, kao i druga prava ličnosti propisana Ustavom, potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava i posebnim zakonima, član 207 ZOO.

40 Član 206-210g ZOO.

- › Fizički (tjelesni) integritet,
- › Psihički (duševni) integritet,
- › Duševni bolovi zbog:
 - povrede časti, ugleda, slobode privatnog života, dostojanstva, prava na sopstveni lik, prava na sopstveni glas, prava na prepisku i lične zapise, prava na lični identitet, moralne komponente autorskih prava, kao i druga prava ličnosti propisana Ustavom, potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava i posebnim zakonima
 - smrti bliskog lica ili teškog invaliditeta bliskog lica,
 - kažnjive obljube ili kažnjive bludne radnje, kao nekog drugog krivično djelo protiv polne slobode.

U praksi se najčešće sreću oblici nematerijalne štete koji se odnose na duševne patnje zbog umanjene životne aktivnosti, naruženog izgleda, pretrpjenog straha, fizičkih bolova i povrede različitih ličnih prava. Ovo su ujedno i najtipičniji vidovi štete koje sudovi razmatraju u krivičnom postupku prilikom odlučivanja o imovinskopravnom zahtjevu žrtve.

Pri donošenju odluke o visini nematerijalne štete, sud je dužan da analizira sve relevantne okolnosti. Cijeni se: vrsta i težina povrede, trajanje i intenzitet fizičkih bolova, jačina i trajanje straha, stepen i karakter naruženosti izgleda, kao i procenat i praktični efekat umanjene životne aktivnosti. Posebno se uzima u obzir koliko je i na koji način povreda uticala na svakodnevno funkcionisanje žrtve – da li može da obavlja uobičajene aktivnosti kao ranije, da li joj je potreban povećan napor ili su smetnje trajnog karaktera.

Ove činjenice se utvrđuju na osnovu nalaza i mišljenja sudskih vještaka medicinske struke, u zavisnosti od vrste i lokalizacije povrede. U predmetima se najčešće angažuju vještaci sudske medicine, ortopedi, traumatolozi, oftalmolozi, ORL specijalisti, maksilofacijalni hirurzi, neurolozi, psihijatri, ginekolozi, pulmolozi i drugi, u skladu sa potrebom da se utvrdi intenzitet bolova, strah, trajne posljedice i opšte funkcionalno stanje žrtve.

Prilikom donošenja odluke sud mora imati u vidu sve okolnosti konkretnog slučaja, kao i eventualni doprinos žrtve nastanku ili uvećanju štete, u skladu sa opštim pravilima obligacionog prava.

4.1.1. Vidovi nematerijalne štete o kojima se može odlučiti bez vještačenja

Sudovi bi trebali određivati visinu nematerijalne štete bez sprovođenja posebnih vještačenja u slučajevima:

- › povrede časti i ugleda,
- › povrede slobode,
- › duševnih bolova zbog smrti člana uže porodice (uključujući braću i sestre, ukoliko je između njih postojala zajednica života)
- › duševnih bolova zbog naročito teškog invaliditeta (ako je već utvrđeno od strane vještaka i kada se dosuđuje njegovom bračnom supružniku, djeci, usvojiocima, roditeljima i usvojenicima).

Sama povreda prava ličnosti (čl. 207 ZOO) predstavlja osnov za odlučivanje, dok bi vještačenje trebalo da bude izuzetak. Međutim, u praksi crnogorskih sudova se u ovim i sličnim slučajevima određuje vještačenje, da bi se vještak izjasnio koliko dugo je trajao strah i kakvog je bio inteziteta. U praksi se nematerijalna šteta, ako se odnosi na povredu fizičkog ili psihičkog integriteta, utvrđuje uz pomoć vještačenja. Prilikom odmjeravanja naknade sud vodi računa: o svim okolnostima slučaja, a naročito o vrsti, načinu nanošenja i trajnim posljedicama povrede, životnoj dobi oštećenog, zanimanju i uopšte ličnoj situaciji oštećenog, o činjenici da li su stranke osigurane, o ekonomskoj situaciji štetnika i oštećenog, cilju kome služi novčana naknada, ali i o tome da se ne pogoduje težnjama koje nijesu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Odredbom čl. 210a ZOO predviđeno je da će sud, u slučaju povrede prava ličnosti, u koje pravo spada i pravo na život, prema težini povrede i okolnostima slučaja, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete, kao i u odsustvu materijalne štete. Nadalje, čl. 210b propisuje da u slučaju smrti nekog lica do koje je došlo usljed povrede prava ličnosti, sud može dosuditi članovima njegove uže porodice (bračni supružnik, djeca, usvojioci, roditelji i usvojenici) pravičnu novčanu naknadu za njihove duševne bolove, dok je stavom 2 istog člana predviđeno da se ova naknada iz stava 1 ovog člana može se dosuditi i braći i sestrama ako je između njih i umrlog postojala trajnija zajednica života.

Članom 210b, osim smrti propisuje da će se naknada dosuditi i u slučaju naročito teškog invaliditeta nekog lica do kojeg je došlo usljed povrede prava ličnosti, sud može dosuditi njegovom bračnom supružniku, djeci, usvojiocima, roditeljima i usvojenicima pravičnu novčanu naknadu za njihove duševne bolove. Naknada iz st. 1 i 3 ovog člana može se dosuditi i vanbračnom supružniku, ako je između njega i umrlog, odnosno povrijeđenog, postojala zajednica života od najmanje tri godine prije smrti, odnosno povrijeđivanja, a ako je u vanbračnoj zajednici rođeno zajedničko dijete ili je nastavljena sklapanjem braka i prije isteka vremena od tri godine. Pravo na pravičnu novčanu naknadu imaju roditelji u slučaju gubitka začetog, a nerođenog djeteta, do kojeg je došlo usljed povrede prava ličnosti.

Pravo na pravičnu novčanu naknadu zbog pretrpljenih duševnih bolova ima lice koje je prevarom, prinudom ili zloupotrebom nekog odnosa podređenosti ili zavisnosti navedeno na kažnjivu obljubu ili kažnjivu bludnu radnju, kao i lice prema kome je izvršeno neko drugo krivično djelo protiv polne slobode.^[41]

Kada je riječ o naknadi nematerijalne štete zbog povrede časti, ugleda, slobode ili prava ličnosti, kao i u situacijama smrti bliskog člana porodice, sud po pravilu ne pribjegava vještačenju putem psihijatrijskog vještaka. U većini slučajeva, donošenje odluke zasniva se na neposrednom saslušanju žrtve, odnosno oštećenog, kojem se pruža mogućnost da opiše kako se štetna posljedica odrazila na njen privatni, društveni i profesionalni život. Sud posebno cijeni da li je zbog događaja došlo do psihičkog opterećenja, stresa, nesanice, uznemirenosti ili drugih manifestacija koje ukazuju na narušavanje emocionalne ravnoteže. Pri tome se uvijek uzimaju u obzir konkretne okolnosti slučaja i individualne specifičnosti žrtve, umjesto oslanjanja na formalno vještačenje.

Dakle, u ovim predmetima sud odluku donosi na osnovu:

- › neposrednog saslušanja žrtve o doživljenoj povredi,
- › okolnosti događaja,
- › načina na koji se povreda odrazila na njen svakodnevni život i ponašanje,
- › trajanja emocionalne reakcije i narušene ravnoteže.

Sud cijeni da li je žrtva bila izložena ponižavanju, ismijavanju, društvenoj stigmi, nesanici, anksioznosti, strahu, gubitku osjećaja sigurnosti i drugim reperkusijama. Ukoliko okolnosti ukazuju na opravdanost zahtjeva, sud dosuđuje pravičnu novčanu naknadu, imajući u vidu značaj povrijeđenog dobra, individualne karakteristike žrtve i svrhu naknade.

Prilikom dosuđivanja pravične novčane naknade u krivičnom postupku treba imati u vidu praksu građanskih odjeljenja, čiji su primjeri dati u Prilogu 5 ovih Smjernica.

4.1.2 Vještačenje radi utvrđivanja nematerijalne štete

Vještačenje se određuje kad za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje od lica koje raspolaže potrebnim stručnim znanjem.^[42] Vještačenje određuje organ koji vodi postupak (sud ili državno tužilaštvo, a u slučajevima hitnosti i Uprava policije) pisanom naredbom koja mora da sadrži: zadatak i obim vještačenja, rok

41 Član 210v ZOO.

42 Član 136 ZKP.

za podnošenje pisanog nalaza i mišljenja i određivanje lica koje će izvršiti vještačenje a koje je upisano u Registar sudskih vještaka ili Registar pravnih lica za vršenje vještačenja. Naredba se dostavlja i strankama, što podrazumijeva i oštećenog/žrtvu. Sud pred kojim se vodi postupak saslušaće okrivljenog o činjenicama navedenim u prijedlogu i ispitaće okolnosti koje su od važnosti za utvrđivanje imovinskopravnog zahtjeva. Sud je dužan da prikupi dokaze i utvrdi šta je potrebno za odlučivanje o zahtjevu i prije nego što je podnesen takav prijedlog.^[43]

Kada su u pitanju krivična djela protiv života i tijela, u krivičnim postupcima se najčešće određuju medicinska vještačenja kojima se utvrđuje mehanizam nanošenja povreda i da li su povrede lakšeg ili težeg inteziteta, te da li je riječ o povredama opasnim po život, za razliku od parničnog postupka u kome se utvrđuje da li žrtva trpi duševne bolove zbog povrede prava na fizički i psihički integritet, te da li postoji umanjeno opšte životne aktivnosti žrtve, u kom obimu, dok se vještak poziva da se izjasni o intezitetu i dužini trajanja fizičkog bola i straha, te eventualno postojanju naruženosti.

Prema tome vještačenje radi utvrđivanje nematerijalne štete je potrebno kada:

- › nema nikakve povrede, već je samo usljed straha, nastupilo dugotrajno ili trajno smanjenje životnih aktivnosti,
- › postoji trajna psihička trauma,
- › potrebno je utvrditi intenzitet i trajanje fizičkih ili psihičkih bolova,
- › postoji sumnja na posttraumatski stresni poremećaj, depresiju ili dugotrajni strah,
- › narušen je izgled, došlo je do ožiljaka ili teških deformiteta.

Organ postupka treba da u naredbi za vještačenje obavezno uključi:

- › ocjenu jačine i trajanja bolova (hirurg, traumatolog, vještak sudske medicine, i druge specijalnosti zavisno od povrede) i straha (psihijatrijsko vještačenje),
- › utvrđivanje da li je kod žrtve nastupila naruženost i u kom stepenu,
- › procenat i vrstu smanjenja životne aktivnosti.

Ako postoje trajne posljedice fizičke i psihičke prirode, vještaci rade konzilijarno vještačenje, određujući ukupno smanjenje životne aktivnosti, bez prostog sabiranja procenata, već uzimajući u obzir sveukupno funkcionisanje organizma.

43 Član 238 stav 1 ZKP.

4.1.3. Odmjeravanje novčane nadoknade nematerijalne štete

U slučaju povrede prava ličnosti sud će, prema težini povrede i okolnostima slučaja, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete, kao i u odsustvu materijalne štete.^[44]

Prilikom odlučivanja o zahtjevu za pravičnu naknadu i o njenoj visini, sud vodi računa o svim okolnostima slučaja, a naročito o vrsti, načinu nanošenja i trajnim posljedicama povrede, životnoj dobi oštećenog, zanimanju i uopšte ličnoj situaciji oštećenog, o činjenici da li su stranke osigurane, o ekonomskoj situaciji štetnika i oštećenog, vremenu trajanja neosnovanog lišenja slobode, cilju kome služi novčana naknada, ali i o tome da se ne pogoduje težnjama koje nijesu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.^[45]

Naknada se može dosuditi za fizičke bolove, duševne bolove zbog umanjene životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrt bliskog lica, kao i za pretrpljeni strah. Ukoliko okolnosti slučaja – naročito jačina i trajanje bola i straha – opravdavaju dosuđivanje naknade, sud će dosuditi pravičan novčani iznos, i kada materijalna šteta nije istaknuta ili ne postoji.

Pri odlučivanju o osnovanosti i visini nematerijalne štete, sud cijeni značaj povrijeđenog dobra i svrhu koju naknada ima. Naknada ne smije prerasti u sredstvo sticanja koristi suprotno njenoj prirodi i društvenoj funkciji. Sud je posebno obavezan da poštuje načelo individualizacije naknade – svaka žrtva trpi posljedice na jedinstven način i naknada mora odražavati konkretne okolnosti njenog slučaja.

Intenzitet i trajanje bola i straha, zajedno sa ličnim karakteristikama žrtve (godine, zdravstveno stanje, zanimanje, porodične prilike), mogu značajno uticati na ukupan iznos naknade. Zanemarivanje individualnih osobina žrtve i oslanjanje isključivo na „objektivne pokazatelje“ bilo bi protivno standardima pravične naknade.

Novčana naknada za fizičke bolove može biti dosuđena bez obzira na pravnu kvalifikaciju povrede. I kod lakih tjelesnih povreda naknada se može dosuditi, ako su bolovi bili intenzivni ili dugotrajni. Isto važi i za naknadu straha: pravo postoji i onda kada je strah kratko trajao, ali je žrtvi u dužem periodu narušena emocionalna ravnoteža. U situacijama u kojima je strah bio toliko snažan i dugotrajan da je doveo do trajnih psihičkih posljedica – npr. posttraumatskog stresnog poremećaja – žrtvi pripada odvojena naknada i za umanjenu životnu aktivnost.

44 Član 201a stav 2 ZOO.

45 Član 201a stav 2 ZOO.

U pravilu, naknada za duševne bolove zbog umanjene životne aktivnosti dosuđuje se u vidu jedne ukupne novčane svote.

Na visinu naknade utiču i mnoge dodatne okolnosti: životna dob žrtve (mlađim osobama se, po pravilu, dosuđuju viši iznosi zbog dužeg trajanja posljedica), pol, porodične prilike, smetnje koje nijesu nužno povezane s bolom (npr. potrebe za nošenjem ortopedskih pomagala), funkcionalna oštećenja reproduktivnih organa, kao i eventualna ograničenja u obavljanju aktivnosti kojima se žrtva bavila prije štetnog događaja (sport, rekreacija, društvene aktivnosti).

Sudovi, iako uvijek polaze od individualizacije, u svojoj praksi su razvili određene razmjere među pojedinim vidovima nematerijalne štete. Najviši iznosi po pravilu se dosuđuju za potpuno umanjjenje životne aktivnosti ili naročito izraženu naruženost izgleda. Trenutna sudska praksa pokazuje da se iznosi naknade kreću u rasponu koji u značajnoj mjeri zavisi od okolnosti konkretnog slučaja, nalaza vještaka, starosti žrtve i trajanja posljedica.^[46]

Dakle, prilikom odmjeravanja pravične naknade sud uzima u obzir:

- › intenzitet, trajanje i prirodu bolova i straha,
- › stepen i trajanje psihičkih posljedica,
- › trajanje liječenja,
- › životnu dob žrtve,
- › trajanje i vid narušenja životnih aktivnosti,
- › naruženost izgleda, stigmatizaciju i gubitak socijalne funkcije.

U slučajevima gdje bi dalja dokazivanja zahtijevala opsežna vještačenja koja bi znatno odugovlačila krivični postupak, sud bi trebalo djelimično usvojiti zahtjev (npr. strah), a za preostali dio (npr. trajno smanjenje životnih aktivnosti) uputiti žrtvu na parnicu.

Primjer dijela izreka presuda kojim se u krivičnom postupku odlučuje o imovinskopravnom zahtjevu sadržan je u Prilogu 3.

Primjeri aktuelne sudske prakse parničnih sudova o načinu odmjeravanja visine nematerijalne štete sadržani su u Prilogu 5.

46 Pravni stav Građanskog odjeljenja Višeg suda u Podgorici od 20.02.2004. godine, na kojem stavu se temelji i aktuelna sudska praksa, a po kojem je predviđeno da se za pretrpljene i buduće duševne bolove zbog umanjjenja životne aktivnosti od 10% trajno, dosuđuje iznos od 3.000,00 eura do 4.000,00 eura, zavisno od okolnosti slučaja predviđenih odredbom čl. 210a ZOO.

4.2. Materijalna šteta

Materijalna šteta obuhvata umanjenje postojeće imovine (obična šteta) i sprječavanje njenog povećanja (izmakla korist). Kada se tokom krivičnog postupka raspoloživi dokazi mogu cijeniti na način da omogućavaju donošenje odluke i o ovom dijelu imovinskopravnog zahtjeva, sud je dužan da o tome odluči u krivičnom postupku, u skladu sa načelom ekonomičnosti i zaštite prava žrtve. Obaveza odlučivanja postoji i onda kada se odluka može donijeti samo djelimično – tada sud donosi djelimičnu presudu u dijelu koji je nesporn, a žrtvu u preostalom dijelu upućuje na parnični postupak.

Ako dokazi koji su dostupni u krivičnom postupku nijesu dovoljni da se sa potrebnom sigurnošću utvrdi postojanje ili visina materijalne štete, sud će žrtvu u cjelini ili u dijelu zahtjeva uputiti na parnicu. Upućivanje na parnični postupak i ovdje predstavlja izuzetak, a ne pravilo, jer bi nepotrebno odgađanje odluke u krivičnom postupku bilo u suprotnosti sa međunarodnim standardima zaštite žrtava i sa obavezom suda da žrtvu obezbijedi efikasan pristup pravdi.

Prilikom odlučivanja o materijalnoj šteti, sud posebno cijeni:

- › stvarne troškove koje je žrtva imala (troškovi liječenja, medicinske intervencije, terapije, lijekovi, putni troškovi u vezi sa liječenjem, nabavka ortopedskih pomagala, troškovi zbrinjavanja i njege, oštećena ili uništena imovina, itd.);
- › izmaklu dobit, ukoliko je kao posljedica krivičnog djela žrtva bila spriječena da ostvari prihod koji bi, po redovnom toku stvari, ostvarila;
- › trajnu ili privremenu radnu nesposobnost;
- › potrebu za dodatnim troškovima liječenja, rehabilitacije ili njege u budućnosti, ukoliko je to u postupku utvrđeno;
- › realnu tržišnu vrijednost oštećenih ili uništenih stvari;
- › sve druge okolnosti koje utiču na visinu i obim materijalne štete.

Sud svoju odluku zasniva na dokazima koji su izvedeni u postupku – računima, medicinskoj dokumentaciji, nalazima i mišljenjima vještaka ekonomske i medicinske struke, svjedočenjima i drugim materijalnim dokazima. Ukoliko je dio štete nesporno utvrđen, sud će taj dio usvojiti, a žrtvu uputiti na parnicu samo u odnosu na dio za koji dokazi nijesu dovoljni. Takvo rješenje obezbjeđuje usklađenost sa načelima pravičnosti i efikasnosti postupka, te sprječava da se imovinskopravni zahtjev nepotrebno odgađa.

Materijalna šteta se, u pravilu, dosuđuje kao jednokratna naknada, osim ako priroda štete ili zakonska pravila nalažu drugačije. Sud pritom mora paziti da naknada bude pravična,

srazmjerna, utemeljena na dokazima i u skladu sa ukupnim ciljem imovinskopravnog zahtjeva – da žrtvu dovede u položaj što sličniji onome u kojem bi bila da krivično djelo nije izvršeno.

5. Posebni postupci

5.1. Odlaganje krivičnog gonjenja i naknada štete žrtvi^[47]

Institut odlaganja krivičnog gonjenja, uređen članom 272 ZKP Crne Gore, omogućava da se žrtvi krivičnog djela za koje je propisana kazna zatvora do pet godina obezbijedi potpuna ili djelimična naknada štete i bez sprovođenja punog krivičnog postupka. Ovaj mehanizam predstavlja brz i efikasan način da se nadoknadi učinjena šteta, bez čekanja na završetak sudskog postupka koji može potrajati.

Naime, državni tužilac može odložiti krivično gonjenje za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina kad nađe da ne bi bilo cjelishodno da se vodi krivični postupak, s obzirom na prirodu krivičnog djela i okolnosti pod kojima je učinjeno, raniji život učinioca i njegova lična svojstva, ako osumnjičeni prihvati ispunjenje jedne ili više od sljedećih obaveza:

- 1) da otkloni štetnu posljedicu nastalu izvršenjem krivičnog djela ili da naknadi pričinjenu štetu;
- 2) da ispuní dospjele obaveze izdržavanja, odnosno druge obaveze utvrđene pravosnažnom sudskom odlukom;
- 3) da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove;
- 4) da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad.^[48]

Prije donošenja rješenje o odloženom gonjenju, državni tužilac je dužan pribavi saglasnost žrtve za mjere pod tačkom 3 (da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove) i 4 (da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad).^[49] Prije donošenja rješenja o odlaganju gonjenja, državni tužilac može, uz pomoć posebno obučениh lica - posrednika, sprovesti postupak posredovanja između žrtve i osumnjičenog na koji se shodno primjenjuju odredbe zakona kojim se uređuju pravila postupka posredovanja za obaveze iz tač. 1 (da otkloni štetnu posljedicu nastalu izvršenjem krivičnog djela ili da naknadi pričinjenu štetu) i 2 (da ispuní dospjele obaveze

47 Smjernice se ne odnose na primjenu instituta odloženog krivičnog gonjenja u predmetima ugrožavanja javnog saobraćaja iz nehata, imajući u vidu da se kod ovih krivičnih djela naknada štete po pravilu ostvaruje kroz posebne mehanizme osiguranja i parnični postupak koji se pokreće protiv osiguravajućih društava.

48 Član 272 stav 1 ZKP.

49 Član 272 stav 4.

izdržavanja, odnosno druge obaveze utvrđene pravosnažnom sudskom odlukom). Dakle, kada je šteta nastala izvršenjem krivičnog djela, državni tužilac je dužan da pozove žrtvu da precizira iznos potraživanja i da je upozna sa mogućnošću da svoja prava ostvari kroz ovaj postupak. Time se žrtvi omogućava da blagovremeno ostvari svoju imovinskopravnu zaštitu, a postupak se rasterećuje potrebe za dugotrajnim sudskim postupkom. Pri odlučivanju da li će primijeniti odlaganje gonjenja, tužilac pored formalnih uslova posebno mora voditi računa o interesima žrtve, naročito o tome da li se šteta može nadoknaditi na ovaj način. Ukoliko osumnjičeni prihvati da izvrši obavezu koja se odnosi na otklanjanje posljedica ili nadoknadu štete u iznosu koji je žrtva navela, tužilac će odrediti rok i način ispunjenja te obaveze.

Od ključnog je značaja da tužilac jasno upozori i osumnjičenog i žrtvu da:

- › ako se obaveza ispuní u cjelosti, krivična prijava se odbacuje;
- › ako se obaveza ispuní samo djelimično, postupak odlaganja neće biti smetnja da žrtva ostatak potraživanja ostvaruje u parničnom postupku, pri čemu djelimična isplata ne utiče na pravo žrtve da traži preostalu naknadu u punom iznosu.

Na ovaj način institut odlaganja krivičnog gonjenja ne samo da doprinosi efikasnosti postupka, već može biti i najbrži put da žrtva ostvari svoja prava, pod uslovom da postoji spremnost osumnjičenog da nadoknadi štetu.

5.2. Odbacivanje krivične prijave iz razloga pravičnosti

Institut odbacivanja krivične prijave iz razloga pravičnosti rijetko se koristi u sudskoj praksi, iako može imati izuzetno povoljan efekat za obje strane. Za žrtvu, posebno, ovaj mehanizam predstavlja mogućnost da se imovinskopravni zahtjev ostvari brže nego kroz redovni tok krivičnog postupka i da se naplata izvrši prije donošenja presude.

Primjena ovog instituta je moguće samo kod lakših krivičnih djela, odnosno onih za koja je propisana kazna zatvora u trajanju do tri godine ili novčana kazna, pod uslovom da je osumnjičeni usljed stvarnog kajanja spriječio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već nadoknadio, a državni tužilac, prema okolnostima slučaja, ocijeni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično.^[50] Dakle, ako se učinilac i žrtva uspješno dogovore o svim elementima naknade štete, sud može osloboditi učinioca od kazne pod uslovom da je isti u potpunosti ispunio preuzete obaveze, odnosno prethodno u potpunosti nadoknadio štetu. Time ovaj institut ima dvostruku svrhu: rasterećenje pravosuđa i brže obeštećenje žrtve.

50 Član 273 ZKP.

5.3. Sporazum o priznanju krivičnog djela i imovinskopravni zahtjev žrtve

Sporazum o priznanju krivičnog djela predstavlja poseban način okončanja postupka koji se zasniva na pregovorima između državnog tužioca i okrivljenog. Jedan od obaveznih elemenata ovog instituta, ukoliko je žrtva podnijela zahtjev, jeste i uređivanje imovinskopravnog zahtjeva.^[51]

Postupak zaključenja sporazuma je bliže uređen Smjernicama Vrhovnog suda CG i Vrhovnog državnog tužilaštva,^[52] a suština je u tome da se pregovori za zaključenje vode isključivo između državnog tužioca i okrivljenog. Nakon što državno tužilaštvo sa okrivljenim zaključi sporazum, žrtva se poziva na prvo ročište za održavanje glavnog pretresa na kojem sud odlučuje o prihvatanju sporazuma, s tim što žrtva ima pravo žalbe na sadržaj sporazuma,^[53] zbog čega poseban značaj dobija obaveza državnog tužioca da vodi računa o zaštiti interesa žrtve, naročito u slučajevima kada žrtva nema kvalifikovanog punomoćnika - advokata.

S obzirom na to da se sporazum može zaključiti u vremenskom rasponu od donošenja naredbe o sprovođenju istrage pa sve do početka glavnog pretresa, državni tužilac je dužan da prije početka pregovora provjeri da li je žrtva podnijela imovinskopravni zahtjev. Ako to nije učinila, tužilac je mora pozvati da eventualno formuliše svoj zahtjev i dostavi odgovarajuće dokaze.

Prije pregovora sa okrivljenim, tužilac je dužan da obavijesti razgovor sa žrtvom, pribavi podatke o visini i vrsti štete, pouči je o njenim pravima, te preduzme radnje radi utvrđivanja imovnog stanja okrivljenog. Ovi podaci su neophodni kako bi tužilac mogao da u sporazum uvrsti jasan dio koji se odnosi na imovinskopravni zahtjev vrstu štete, iznos, rokove i način izvršenja.

Imovinskopravni zahtjev u okviru sporazuma može biti riješen potpuno ili djelimično, dok se za neobuhvaćeni dio žrtva može uputiti na parnicu. Upućivanje na parnicu je izuzetak i dolazi u obzir samo ako podaci iz postupka ne pružaju dovoljno osnova ni za potpuno ni za djelimično odlučivanje.

51 Član 301 stav 1 tačka 2 ZKP.

52 sudovi.me/vrhs/sadrzaj/JQ4r

53 Protiv rješenja kojim se sporazum o priznanju krivice usvaja žalbu može izjaviti oštećeni, a protiv rješenja kojim se sporazum odbija državni tužilac i okrivljeni, član 302 stav 10 ZKP.

Posebno je važno naglasiti da tužilac, u toku pregovaranja, može kao uslov sporazuma zahtijevati od okrivljenog ispunjenje obaveza iz člana 272 stav 1 ZKP (obaveze koje se inače primjenjuju kod odlaganja krivičnog gonjenja). To može biti npr. obaveza da nadoknadi štetu žrtvi, otkloni posljedice krivičnog djela ili ispuni obaveze izdržavanja, ukoliko priroda obaveze omogućava otpočinjanje izvršenja prije podnošenja sporazuma sudu.

Sud je dužan da pri razmatranju sporazuma provjeri da li je tužilac postupio da li je žrtva od strane državnog tužioca bila informisana o svojim pravima u vezi imovinskopravnog zahtjeva. Ako sud utvrdi da o tome nema dokaza u spisima, obavezaće tužioca da iste dostavi ili dopuni sporazum.

Sud može odbaciti sporazum (član 302 stav 7 ZKP), odbiti ga (član 302 stav 9 ZKP) ili utvrditi da sporazum nije u skladu sa zakonom i standardima zaštite žrtava garantovanim međunarodnim instrumentima, naročito ako sporazum ne sadrži odluku o zahtjevu žrtve iako je isti blagovremeno podnijet. Sud će rješenjem usvojiti sporazum o priznanju krivice i donijeti odluku koja odgovara sadržini sporazuma, ako utvrdi, između ostalog, da sporazumom nijesu povrijeđena prava žrtve.^[54]

Ovakav pristup obezbjeđuje da sporazum o priznanju krivičnog djela ne bude mehanizam kojim se zanemaruju prava žrtve, već instrument koji omogućava brže i efikasnije ostvarivanje njenog imovinskopravnog zahtjeva, uz punu zaštitu interesa žrtve i poštovanje njenih procesnih garancija.

5.4. Obaveza naknade štete uz uslovnu osudu

Uslovna osuda, shodno članu 53 stav 2 Krivičnog zakonika Crne Gore, može se dopuniti posebnom obavezom učinioca da u određenom roku naknadi štetu koju je prouzrokovao krivičnim djelom, vrati imovinsku korist ili ispuni neku drugu zakonom propisanu obavezu (npr. redovno izdržavanje ili obaveze utvrđene pravosnažnom sudskom odlukom). Rok za ispunjenje tih obaveza utvrđuje sud u okviru određenog vremena provjeravanja.

U praksi, državni tužilac bi u skraćenom postupku trebalo da u optužnom aktu predloži, pored izricanja uslovne osude, i dodatnu obavezu naknade štete u određenom roku. Takav prijedlog može biti dat i u završnoj riječi. Čak i ako tužilac ne predloži ovu obavezu, sud je ovlašćen da je samostalno naloži, jer nije vezan predloženom vrstom sankcije.

⁵⁴ Član 302 stav 8 tačka 4 ZKP.

Ako okrivljeni u određenom roku ne ispuni obavezu naknade štete, može doći do pokretanja postupka za opozivanje uslovne osude. Naime, ako je uslovnom osudom osuđenom određeno ispunjenje neke obaveze, a on ne ispuni tu obavezu u roku određenom u presudi, sud može, u okviru vremena provjeravanja, produžiti rok za ispunjenje obaveze ili može opozvati uslovnu osudu i izreći kaznu koja je utvrđena u uslovnoj osudi.^[55] Ako utvrdi da osuđeni, iz opravdanih razloga, ne može da ispuni postavljenu obavezu, sud će ga osloboditi od ispunjenja te obaveze ili je zamijeniti drugom odgovarajućom obavezom predviđenom zakonom. Zahtjev za opozivanje podnosi ovlašćeni tužilac, a u praksi se okrivljeni u velikom broju slučajeva odlučuju da ispune obavezu kako bi izbjegli opozivanje uslovne osude i izvršenje kazne zatvora.

Ovaj mehanizam, iako jednostavan, predstavlja značajan instrument zaštite žrtve, jer vrši jak procesni pritisak na okrivljenog da nadoknadi štetu kako bi zadržao benefite uslovne osude.

5.5. Oduzimanje imovinske koristi

Niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu protivpravnim djelom koje je u zakonu određeno kao krivično djelo.^[56] Krivični zakonik Crne Gore u čl. 112 i 113 jasno propisuje da takva korist mora biti oduzeta, bilo direktno od učinioca ili od trećeg lica na koje je prenesena. Takođe, Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću uređuje uslove za oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, postupak oduzimanja i druga pitanja od značaja za oduzimanje te imovinske koristi, kao i upravljanje oduzetom imovinskom koristi stečenom kriminalnom djelatnošću i oduzetom imovinskom koristi pribavljenom krivičnim djelom predmetima krivičnog djela i predmetima privremeno oduzetim u krivičnom i prekršajnom postupku i imovinom datom na ime jemstva.^[57] Od učinioca će se oduzeti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koji su pribavljeni krivičnim djelom, a ako oduzimanje nije moguće učinilac će se obavezati da plati novčani iznos koji odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi. Od učinioca krivičnog djela može se oduzeti i ona imovinska korist za koju postoji osnovana sumnja da je stečena kriminalnom djelatnošću, osim ako učinilac ne učini vjerovatnim da je njeno porijeklo zakonito (prošireno oduzimanje).^[58]

Tako ako je u krivičnom postupku usvojen imovinskopравни zahtjev oštećenog, sud će izreći oduzimanje imovinske koristi samo ukoliko ona prelazi dosuđeni imovinskopравни

55 Član 57 ZKP.

56 Član 112 KZ.

57 Član 1 Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

58 Član 113 stav 1 i 2 ZKP.

zahtjev oštećenog u tom iznosu. Žrtva koja u krivičnom postupku u pogledu svog imovinskopravnog zahtjeva upućena na parnicu može tražiti da se namiri iz oduzete imovinske koristi, ako pokrene parnicu u roku od šest mjeseci od dana pravosnažnosti odluke kojom je upućena na parnicu i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je usvojen njen imovinskopravni zahtjev zatraži namirenje iz oduzete imovinske koristi.^[59] Žrtva koja u krivičnom postupku nije podnijela imovinskopravni zahtjev može zahtijevati namirenje iz oduzete imovinske koristi, ako je radi utvrđivanja svog zahtjeva pokrenula parnicu u roku od tri mjeseca od dana saznanja za presudu kojom je izrečeno oduzimanje imovinske koristi, a najdalje u roku od tri godine od dana pravosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi i ako u roku od tri mjeseca od dana pravosnažnosti odluke kojom je usvojen njen imovinskopravni zahtjev zatraži namirenje iz oduzete imovinske koristi.

Kod određenih krivičnih djela koja u svojoj prirodi nose element nasilja poput trgovine ljudima, razbojništva, iznude ili drugih teških delikata učinilac, po pravilu ostvaruje određenu imovinsku korist. U praksi, međutim, i dalje postoji značajan broj presuda u kojima se imovinska korist ne oduzima u punom obimu, uprkos tome što je riječ o zakonskoj obavezi. Posljedica toga je direktno slabljenje položaja žrtve, jer član 114 stav 1 KZ izričito omogućava da se iz oduzete imovinske koristi namiri imovinskopravni zahtjev žrtve. Dakle, pravilno sprovođenje instituta oduzimanja imovinske koristi neraskidivo je povezano sa ostvarivanjem prava žrtve na naknadu štete.

Zakon takođe predviđa i institut zamjenske imovine: ako se konkretna korist više ne nalazi kod učinioca, od njega se može oduzeti druga imovina iste vrijednosti, ili se može obavezati da isplati novčani iznos koji odgovara vrijednosti protivpravno stečene koristi. Ovo je posebno važno kod djela gdje je imovina brzo zamijenjena, utrošena ili prenesena na treća lica.

Da bi žrtva zaista mogla ostvariti svoje pravo na naknadu iz oduzete imovinske koristi, neophodno je da državni tužilac i policija još u predistražnoj fazi preduzmu radnje radi utvrđivanja:

- › da li je učinilac stekao imovinsku korist,
- › u kom obliku je korist stečena (novac, predmeti, digitalna imovina, imovina u koju je vrijednost uložena),
- › gdje se konkretna imovina nalazi,
- › na koga je eventualno prenijeta,
- › koji je ukupni obim imovine kojom okrivljeni raspolaže.

59 Član 114 KZ stav 2.

Tek kada se ovi podaci prikupe i dokumentuju, sud će moći da u presudi izrekne kvalitetnu i potpunu mjeru oduzimanja imovinske koristi, čime se stvara realna osnova za potpuno ili makar djelimično namirenje žrtve već tokom krivičnog postupka.

Upravo iz tog razloga, oduzimanje imovinske koristi predstavlja jedan od najvažnijih instrumenata zaštite žrtve, ne samo kao krivičnopravna sankcija prema učiniocu, već kao praktičan mehanizam da žrtva ostvari svoje imovinsko pravo i prije okončanja dugotrajnog parničnog postupka.

Zaključak

Cilj ovih Smjernica jeste da jasno pokažu da postojeća procesna i materijalna rješenja u crnogorskom pravnom sistemu omogućavaju da se pravo žrtve na naknadu štete u potpunosti zaštiti u okviru samog krivičnog postupka, bez nepotrebnog upućivanja na parnične procedure. Ovakav pristup je u skladu sa evropskim standardima i obavezama koje je Crna Gora preuzela ratifikacijom relevantnih međunarodnih ugovora.

U dosadašnjoj praksi primjetno je da se imovinskopравни zahtjevi žrtava često ostavljaju neriješenima, iako ZKP propisuje mogućnost i obavezu njihovog razmatranja. To dovodi do situacije u kojoj žrtva, nakon što prođe kroz krivični postupak, mora ponovo prolaziti kroz emocionalno zahtjevne postupke pred građanskim sudovima, izložena ponovnom kontaktu sa počinioce, bez adekvatnih mehanizama zaštite. Takav pristup nije u skladu sa savremenim shvatanjem prava žrtava niti sa ciljem procesne ekonomije.

Savremene međunarodne prakse i direktive EU ukazuju da se žrtvi mora pružiti mogućnost da u jednoj proceduri ostvari i zaštitu i reparaciju, posebno u slučajevima nasilja, trgovine ljudima, porodičnog nasilja i drugih oblika krivičnih djela koja ostavljaju dugotrajne posljedice. Brzo, sveobuhvatno i humano postupanje organa gonjenja i sudova predstavlja osnov za jačanje povjerenja u pravosudni sistem.

Obaveza tužioca i suda nije samo da utvrde krivičnu odgovornost, već da postupe tako da žrtva dobije pristup pravima koja joj pripadaju, uključujući i pravo na pravičnu naknadu štete, na način koji nije formalan, već djelotvoran. Upravo je zbog toga neophodno da se imovinskopравни zahtjev razmotri odmah, kroz pažljivo sprovedeno dokazivanje, uz konsultovanje medicinskih, psiholoških i ekonomskih vještaka tamo gdje je to potrebno.

Upućivanje na parnični postupak mora ostati stvar krajnje nužde, ograničeno na one situacije kada bi odlučivanje o zahtjevu u krivičnom postupku bilo objektivno nemoguće ili bi izazvalo mjerljivo, ozbiljno produženje trajanja krivičnog postupka. Takva odluka mora biti valjano obrazložena, mjerljiva, i u skladu sa čl. 234 ZKP, jer svako neopravdano upućivanje žrtve na parnicu predstavlja dodatno opterećenje i odstupanje od načela pristupa pravdi.

Primjenom ovih Smjernica stvaraju se uslovi da se o imovinskopравnim zahtjevima žrtava odlučuje brže, pravednije i ujednačenije, a ujedno se podiže nivo zaštite procesnih i ljudskih prava žrtava u Crnoj Gori. To je u interesu žrtve, ali i pravosudnog sistema u cjelini, jer omogućava zakonitu, ekonomičnu i savremenu krivičnoprocesnu praksu.

Prilozi

Prilog 1 – Model/obrazac imovinskopravnog zahtjeva

Osnovni/Viši sud u _____

K.br. _/

Oštećeni:

Ime i prezime, adresa, JMBG, punomoćnik (ako postoji)

Okrivljeni:

Ime i prezime

Predmet:

Podnošenje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku
(član 234 ZKP)

IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEJEV

Na osnovu člana 234 Zakonika o krivičnom postupku, oštećeni podnosi sljedeći:

IMOVINSKOPRAVNIZAHTEJEV

1. Predmet zahtjeva

Oštećeni postavlja imovinskopravni zahtjev prema okrivljenom radi:

Naknade materijalne štete u iznosu od _____ EUR, sa zakonskom zateznom kamatom od dana štetnog događaja do konačne isplate.

Naknade nematerijalne štete zbog:

- pretrpljenih fizičkih bolova,
- duševnih bolova zbog povrede ugleda, časti, dostojanstva,
- duševnih bolova zbog straha i patnje,
- umanjenja životne aktivnosti.

Ukupan postavljeni zahtjev iznosi: _____ EUR.

2. Obrazloženje

Okrivljeni je radnjom opisanom u optužnom aktu prouzrokovao štetu oštećenom. Posljedica krivičnog djela su:

- materijalni troškovi: liječenja, medicinske dokumentacije, terapije, transporta, izgubljene zarade, drugih direktnih rashoda (navesti).
- nematerijalna šteta: fizički bolovi, strah, psihičke posljedice, povreda ugleda, povreda prava ličnosti, dugotrajan stres i patnja.

3. Dokazi

U prilog zahtjevu predlažu se sljedeći dokazi:

- › medicinska dokumentacija (priložiti),
- › računi i fiskalni računi za liječenje / popravke / troškove,
- › vještačenje medicinske struke,
- › psihološko vještačenje (ako postoji),
- › iskaz oštećenog,
- › drugi relevantni dokazi.

4. Pravna osnova

Zahtjev se zasniva na članu 234 Zakona o krivičnom postupku, čl. 200-212 Zakona o obligacionim odnosima, kao i na standardima Evropskog suda za ljudska prava prema kojima je sud dužan da oštećenima omogući ostvarivanje naknade u okviru krivičnog postupka kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija.

5. Prijedlog

Predlažem da sud, nakon sprovedenog dokaznog postupka, u potpunosti usvoji postavljene imovinskopravni zahtjev i obaveže okrivljenog da oštećenom isplati iznos od _____ EUR, sa pripadajućom zakonskom zateznom kamatom, u roku od 15 dana od dana pravosnažnosti presude.

U _____, dana _____

Oštećeni / punomoćnik:

Prilog 2 – Model naredbe/rješenja za vještačenje

RJEŠENJE^[60]

Određuju se vještaci medicinske struke, doktor neuropsihijatar Z.N. i doktor ortoped D.P, da vještače u predmetu gornje poslovne oznake.

Dužni su vještaci da nakon pregleda medicinske dokumentacije i neposrednog pregleda tužioca na glavnoj raspravi, daju nalaz i mišljenje da li, usljed povreda nastalih štetnog dana, tužilac trpi duševne bolove zbog povrede prava na fizički integritet i psihički integritet (koji je stepen umanjenja životne aktivnosti, te intenzitet i dužina trajanja fizičkog bola i straha, te da li je kod tužioca nastupila naruženost).

Vještaci su dužni da svoj nalaz i mišljenje iznesu savjesno i u skladu sa pravilima nauke i vještine, u roku od 8 dana od dana obavljenog pregleda tužioca. Sud će novčanom kaznom do 500,00 eura kazniti vještaka koji neopravdano ne dostavi svoj nalaz i mišljenje u ostavljenom roku ili neopravdano ne dođe na ročište iako je uredno pozvan. Sud će navedenom novčanom kaznom kazniti i vještaka koji bez opravdanog razloga odbije vještačenje (član 182 ZPP). Vještak ima pravo na nagradu i naknadu troškova.

Obrazloženje

Tužilac je podnio tužbu protiv tuženih radi naknade nematerijalne štete.

Punomoćnik istog je predložio vještačenje po neuropsihijatru i ortopedu, sudskim vještacima medicinske struke.

Prema izloženom, a u smislu čl. 249 ZPP, odlučeno je kao u izreci.

SUDIJA

Pravna pouka:

Protiv ovog rješenja nije dozvoljena žalba.

60 Prikazuje se samo onaj dio Rješenja koji se odnosi na određivanje zadatka vještačenja.

DN/a, primjerak rješenja dostaviti:

- - vještacima
- - punomoćniku tužioca
- - punomoćniku tuženog

CRNA GORA
..... DRŽAVNO TUŽILAŠTVO
Kti br.
Podgorica, ... godine
AK

..... državno tužilaštvo u Podgorici, u krivičnom predmetu protiv okrivljene zbog krivičnog djela trgovina ljudima iz člana 444 stav 3 u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakonika Crne Gore, na osnovu čl.137 st.1 Zakonika o krivičnom postupku, dana godine donio je

NAREDBU

Da se izvrši vještačenje od strane vještaka sudsko-medicinske struke N. R, koji će se na osnovu tjelesnog pregleda oštećenog maloljetnog, te uvida u medicinsku dokumentaciju na ime svjedoka-oštećenog....., kao i na osnovu uvida u kompletne spise predmeta, u pisanom nalazu i mišljenju izjasniti da li je kod imenovanog konstatovao postojanje tjelesnih povreda, te ukoliko jeste da se izjasni o vrsti, težini, mehanizmu i vremenu nanošenja svake pojedinačne povrede i njihovom ukupnom dejstvu, s obzirom na prirodu ili posebne okolnosti slučaja, čime su nanijete, na koji način, te o vremenu nanošenja istih.

Radi izrade nalaza i mišljenja vještaku se predaju kopije spisa predmeta na uvid.

Naredbu uručiti vještaku.

Nalaz i mišljenje vještak će dati u pisanoj formi u što kraćem roku.

DRŽAVNI TUŽILAC

CRNA GORA
----- DRŽAVNO TUŽILAŠTVO
Kti. br.
Podgorica, -----.godine

----- državno tužilaštvo u Podgorici, državni tužilac -----, u krivičnom predmetu formiranom protiv ----- zbog krivičnog djela silovanje iz čl. 204 st. 5 u vezi sa st.1 Krivičnog zakonika Crne Gore, na osnovu čl. 137 st. 1 Zakonika o krivičnom postupku, donosim

NAREDBU

Određuje se psihijatrijsko vještačenje po Komisiji vještaka u čijem sastavu će biti sudski vještaci neuropsihijatar, psihijatar i psiholog, koji će nakon uvida u spise predmeta, pribavljanja ukoliko postoji medicinske dokumentacije na ime maloljetne -----, neposrednog pregleda i obavljenog intervjua sa maloljetnom, da se izjasne da li boluje od neke duševne bolesti ili duševne poremećenosti, te ako boluje odrediti prirodu, vrstu, stepen i trajnost poremećenosti, nakon čega dati mišljenje o tome da li i kakav uticaj ista ima na pouzdanost svjedočenja maloljetne, kao i da li je ista sklona fantazijama ili maštanjima, odnosno da li može dati pouzdan svjedočki iskaz.

Vještaci se u smislu čl.140 st.1 Zakonika o krivičnom postupku upozoravaju na posljedice davanja lažnog nalaza i mišljenja.

Naredbu uručiti Komisiji vještaka.

Nalaz i mišljenje Komisija vještaka će dati u pisanoj formi u što kraćem roku.

Napominjem da je u pitanju pritvorski predmet, zbog čega je potrebna hitnost u postupanju.

Prilog: kopija spisa predmeta

DRŽAVNI TUŽILAC

Prilog 3 – Model dijela izreke presude u krivičnom postupku u kom se odlučuje o imovinskopravnom zahtjevu

PRESUDA^[61]

Okrivljeni R. S, JMBG, od oca I. i majke D, rođene R, rođen u ..., državljaniin Republike Srbije, sa prijavljenim prebivalištem u ..., Ul. br. ..., po zanimanju moler, završio srednju građevinsku školu, razveden, otac jednog deteta, vlasnik stana na adresi , više puta osuđivan i to: presudom Opštinskog suda u Novom Sadu posl. br. K 299/99 od 04.12.2002. godine zbog krivičnog dela iz čl. 166. st. 1 tač. 1 KZ RS na uslovnu osudu sa utvrđenom kaznom zatvora u trajanju od deset meseci i rokom proveravanja od četiri godine, presudom Opštinskog suda u Novom Sadu posl. br. K 1970/04 od 24.08.2006. godine zbog krivičnog dela nasilničko ponašanje iz čl. 344. st. 1 KZ na uslovnu osudu sa utvrđenom kaznom zatvora u trajanju od tri meseca i rokom proveravanja od tri godine, presudom Opštinskog suda u Novom Sadu posl. br. K 757/04 od 15.01.2007. godine zbog krivičnog dela iz čl. 221. st. 1 KZ, na uslovnu osudu sa utvrđenom kaznom zatvora u trajanju od tri meseca i rokom proveravanja od dve godine i presudom Okružnog suda u Novom Sadu posl. br. Kž 210/06 od 25.04.2007. godine zbog krivičnog dela iz čl. 195. st. 1 KZ na uslovnu osudu sa utvrđenom kaznom zatvora u trajanju od šest meseci i rokom proveravanja od dve godine,

KRIV JE

Što je:

Od neutvrđenog dana krajem 2020. godine do juna 2021. godine, u Novom Sadu, u Ul. ..., br. ..., u stanju kada je bio sposoban da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima, bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje i bio svestan da je njegovo delo zabranjeno, u više navrata, upotrebom sile prinudio dete na čin izjednačen sa obljubom, na taj način što je svoju pastorku, oštećenu mlt. ..., rođenu 2013. godine, šakama hvatao za vrat i gurao joj glavu u pravcu svog polnog organa, da bi zatim svojim polnim organom prodirao u usta oštećene, pri čemu je, držeći šakama oštećenu za vrat, pomerao njenu glavu pred, kako bi je prinudio da ga oralno zadovoljava, da bi, nakon seksualnog odnosa, oštećenoj pretio mahanjem prsta i govorio da o svemu što se prethodno dogodilo ne sme nikome ništa da kaže i da je to tajna, čime je izvršio krivično delo silovanje u produženju iz čl. 178. st. 4 u vezi sa st. 1 i čl. 61. KZ.

61 Presuda Višeg suda u Novom Sadu K. br. 67/22 od 13.02.2023. godine.

Dana 15.09.2021. godine, u Novom Sadu, u Ul. ... br. ..., u stanju kada je bio sposoban da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima, bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje i bio svestan da je njegovo delo zabranjeno, ugrozio sigurnost više lica pretnjom da će napasti na njihov život i telo, na taj način što je, noseći u ruci nož dužine oko 40 cm, trčao ulicom za oštećenima i vikao za njima govoreći im „Vrati telefon, zaklaću vas“,

čime je izvršio krivično delo ugrožavanje sigurnosti iz čl. 138. st. 2 u vezi sa st. 1 KZ.

Pa mu sud, primenom čl. 4, 42, 45. i 54. KZ,

UTVRĐUJE

- za produženo krivično delo silovanje iz čl. 178. st. 4 u vezi sa st. 1 i čl. 61. KZ – kaznu zatvora u trajanju od 12 (dvanaest) godina i
- za krivično delo ugrožavanje sigurnosti iz čl. 138. st. 2 u vezi sa st. 1 KZ – kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) meseci

Pa ga sud primenom čl. 60. KZ

OSUĐUJE

NA JEDINSTVENU KAZNU ZATVORA

U TRAJANJU OD 12 (dvanaest) GODINA I 4 (četiri) MESECA

Na osnovu čl. 258. st. 4 ZKP obavezuje se okrivljeni R. S. da mlt. oštećenoj, na ime naknade nematerijalne štete zbog duševnih bolova zbog povrede ljudskog dostojanstva isplati iznos od 600.000,00 (šesto hiljada) dinara, u roku od mesec dana od pravosnažnosti presude, pod pretnjom izvršenja, dok se preko dosuđenih 600.000,00 dinara pa do zatraženih 3.000.000,00 dinara oštećena sa viškom imovinskopravnog zahteva upućuje na parnicu.

Iz obrazloženja:

Sud je iz iskaza mlt. oštećene, a ceneći i sudsko-psihijatrijski nalaz i mišljenje veštaka, utvrdio visok stepen duševnih bolova zbog povrede ljudskog dostojanstva. Ljudsko dostojanstvo spada u korpus prava ličnosti čija je zaštita predviđena Zakonom o obligacionim odnosima u vidu naknade nematerijalne štete usled povrede ovih prava.

Sud je utvrdio da je mlt. oštećena u dužem vremenskom periodu trpela duševne bolove izazvane kontinuiranim ponavljanjem radnji izvršenja krivičnog dela koje je okrivljeni prema njoj preduzimao u cilju zadovoljenja svog polnog nagona. O stepenu tih duševnih bolova najbolje govori činjenica da se mlt. oštećena upravo zbog straha nikome nije obratila za pomoć, a sud ne može da prenebregne i njen pokušaj – „doziv u pomoć“ – kada je vaspitačić u boravku govorila da ne poznaje okrivljenog koji je došao po nju, pokušavajući da izbegne da sa njim ode iz škole i nasamo sa njim u kući provede vreme do povratka majke sa posla.

Sud je njen iskaz i držanje u toku postupka u celosti prihvatio kao iskreno. Ljudsko dostojanstvo svaki čovek, pa tako i svako dete, stiče samim rođenjem, bez obzira na pol, rasu ili nacionalnu pripadnost, i niko nema pravo da mu ga oduzima niti povređuje, a seksualno nasilje je jedan od najtežih vidova narušavanja ljudskog dostojanstva koje stvara zastrašujuću, neprijateljsku i ponižavajuću atmosferu, do koje je dovelo ponašanje okrivljenog i očigledna objektivna nemoć maloletne oštećene da ga u tome spreči, da mu se suprotstavi ili da delo prijavi.

Član 200 stav 1 Zakona o obligacionim odnosima (ZOO) predviđa da će sud za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica, kao i za strah, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete, kao i u njenom odsustvu.

Prema stavu 2 istog člana, prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud će voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduju težnje koje nijesu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Shodno članu 232. Zakona o parničnom postupku (ZPP), ako se utvrdi da stranci pripada pravo na naknadu štete, na novčani iznos ili na zamenljivu stvar, a visina iznosa, odnosno količina stvari ne može da se utvrdi ili bi mogla da se utvrdi samo sa nesrazmernim teškoćama, sud će visinu novčanog iznosa, odnosno količinu zamenljivih stvari odrediti po slobodnoj oceni.

Sve napred navedene okolnosti i činjenice koje su utvrđene iz iskaza mlt. oštećene, a uzimajući u obzir i činjenicu o kojoj su se izjasnili veštaci, da govoreći o eventualnim trajnim posledicama kod mlt. oštećene, iste se ne mogu sa ove vremenske distance precizno proceniti, ali da se trenutno uočavaju određene psihičke tegobe koje rezultiraju njenim dodatnim povlačenjem, kao i da se jednako uočavaju opisane

tegobe kao reakcije kada se govori o spornim događajima, sud nalazi da pravičnu visinu naknade nematerijalne štete zbog duševnih bolova zbog povrede ljudskog dostojanstva predstavlja iznos od 600.000,00 dinara, koji je okrivljeni obavezan da plati u roku od mesec dana od pravosnažnosti presude, pod pretnjom izvršenja.

Preko dosuđenog iznosa, pa do zatraženih 3.000.000,00 dinara, imovinskopравни zahtev je odbijen kao previsoko postavljen. Sud je prilikom odlučivanja vodio računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ova naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduju težnje koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Maloletna oštećena preko punomoćnika nije zahtevala zakonsku zateznu kamatu na dosuđeni iznos, pa sud o istoj nije ni odlučivao.

Oštećeni nisu potraživali naknadu štete, odnosno nisu postavili imovinskopравни zahtev u vezi sa krivičnim delom ugrožavanje sigurnosti.

PRESUDA^[62]

Okrivljeni Ž.

KRIV JE

što je:

U periodu od početka_____ godine pa do _____godine u Beogradu, u ulici _____ i u ulici _____, u stanju uračunljivosti, svestan svog dela i zabranjenosti istog i želeći njegovo izvršenje, silom, dovođenjem u zabludu i zloupotrebom poverenja i teških prilika oštećene M, vrbovao istu i prevezio u cilju vršenja prostitucije, na taj način što je kao komšija oštećene u zajedničkom dvorištu iskoristio njen odnos sa nevenčanim suprugom (koga je zlostavljao i nasiljem i nagovorio da napusti oštećenu), tako što je oštećena napustila nevenčanog partnera, a on se uselio kod nje i njenog maloletnog deteta, nudeći joj novac i pomoć, zatim je odveo na kraju u periodima nakon što je otišla od nevenčanog partnera, posle da žive sa okrivljenim zajedno u iznajmljenim stanovima

62 Presuda Višeg suda u Beogradu K. br. 424/23 od 30.01.2024. godine.

i apartmanima na navedene adrese, koju je zatim primoravao na bavljenje prostitucijom, određujući cenu seksualnih usluga i to 50 evra za pola sata ili 70 evra za sat vremena, a da je za dolazak na adresu klijenta cena bila 60 i 90 evra, a oglas sa njenim slikama oštećene je održavao na adresu klijenata upućivao preko telefona, kada je odlazila na adresu klijenata okrivljeni je morao da je prati, te ju je i vraćao nazad, a okrivljeni je zajedno sa oštećenom koristio taksi prevoz do adresa, a oštećenu je tukao i primoravao da se bavi prostitucijom, davao joj alkohol i omogućio oštećenoj da konzumira opojnu drogu „spid“, a sav novac koji je na ovaj način zarađivala oštećena morala je da preda okrivljenom, da bi dana 28.04.2023. godine prilikom odlaska po pozivu na adresu klijenta koja se nalazila u Beogradu, a do koje adrese je došla zajedno sa okrivljenim Ž, iskoristila pogodan momenat i pobjegla od istog, a zatim otišla u policijsku stanicu gde je sve prijavila,

- - čime je izvršio krivično djelo trgovina ljudima iz člana 388. stav 1. KZ.

Pa sud okrivljenog Ž, primenom navedene zakonske odredbe i odredbi člana 4, 42, 45. i 54. KZ i člana 424. ZKP

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 3 (tri) godine i 8 (osam) meseci.

U kaznu zatvora, u smislu člana 63. KZ, uračunava se vreme provedeno u pritvoru određenom rešenjem sudije za prethodni postupak Višeg suda u Beogradu KPP.br. ____ od 25.05.2023. godine, odnosno od dana lišenja slobode od dana 24.05.2023. godine, pa do 30.01.2024. godine, kada pritvor prema okrivljenom nakon izricanja presude ukinut.

OBAVEZUJE SE okrivljeni Ž. da oštećenoj M. po imovinskopravnom zahtevu isplati iznos od 500.000,00 dinara, u roku od 15 dana od dana pravosnažnosti presude, pod pretnjom prinudnog izvršenja, u smislu odredbe člana 258. stav 3. ZKP.

OBAVEZUJE SE okrivljeni Ž. da oštećenoj M. nadoknadi troškove krivičnog postupka koji se odnose na rad punomoćnika, o čijoj visini će sud odlučiti posebnim rešenjem, u smislu odredbe člana 264. stav 1. u vezi sa članom 261. stav 2. tačka 8) ZKP.

Okrivljeni Ž. se oslobađa dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka koji se odnose na troškove veštačenja i plaćanja paušala, shodno odredbi člana 264. stav 4. ZKP.

Obrazloženje

Optužnicom Višeg javnog tužilaštva u Beogradu Kto.br. _____ od _____ godine, ispravljenom dana _____ godine, okrivljenom Ž. stavljeno je na teret izvršenje krivičnog dela trgovine ljudima iz člana 388. stav 1. KZ.

Kako su po završetku glavnog pretresa održanog dana 30.01.2024. godine, nakon objavljivanja presude javni tužilac VJT _____, okrivljeni Ž, branilac po službenoj dužnosti advokat _____ i punomoćnik oštećene advokat _____, izjavili da su odlukom u potpunosti zadovoljni i da ne traže obrazloženje presude, zbog čega se u smislu odredbe člana 429. stav 1. tačka 1) ZKP, izostavilo obrazloženje presude.

Iz navedenih razloga presuda K.br. 424/23 od 30.01.2024. godine, postala je pravosnažna danom donošenja i objavljivanja – 30.01.2024. godine.

POUKA O PRAVNOM LEKU:

Protiv ove presude žalba nije dozvoljena, imajući u vidu da su se stranke odrekle prava na njeno izjavljivanje, te je presuda K.br. 424/23 od 30.01.2024. godine pravosnažna dana 30.01.2024. godine.

Prilog 4 – Model Rješenja o određivanju privremene mjere

CRNA GORA

_____ SUD U PODGORICI

Kris. br. _____

Podgorica, _____ godine

_____ SUD U PODGORICI, sudija za istragu, u postupku oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, protiv okrivljenih..... i dr, zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a stav 1 u vezi sa stavom 6 Krivičnog zakonika Crne Gore i dr, odlučujući o prijedlogu Specijalnog državnog tužilaštva Ufi-S br. 17/25 od 21.10.2025. godine, na osnovu čl. 2, 4, 5, 19 st. 1 tač. 1a, tač. 4 i tač. 7, st. 2, čl. 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 32, 33 i 34 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću (ZOOIKSKD), i čl. 288, 289 i 290 Zakona o izvršenju i obezbjeđenju (ZIO), donio je dana godine,

RJEŠENJE

ODREĐUJE SE PRIVREMENA MJERA OBEZBJEĐENJA

Zabrana raspolaganja nepokretnostima uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti iz čl. 19 st. 1 tač.1a Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, a koja se odnosi na nepokretnosti koje su u vlasništvu:

M.M, JMB ..., od oca ... i majke ..., rođene ..., rođenog ... godine, sa prebivalištem u mjestu rođenja, ulica ..., državljanina Crne Gore, i to upisane kao:

Poslovne zgrade u vanprivredi u osnovi površine 1099 m² (koja se sastoji od PD 1 površine 1040 m² i PD 2 površine 86 m²), sa pomoćnom zgradom površine 25 m² i zemljištem površine 5908 m², upisano u LN 1279 KO Ibarac I, PJ, kat. parcela 1221/1, u obimu prava 1/1;

Tri pomoćne zgrade površina 352 m², 197 m² i 78 m², sa pripadajućim pašnjakom 8. klase površine 11891 m² i livadom 7. klase površine 60915 m², upisano u LN 164 KO Seošnica, PJ Rožaje, kat. parcele 148 i 149, u obimu prava 1/1;

Tri poslovna prostora u vanprivredi površine 8 m², 8 m² i 37 m², upisana u LN 222 KO Rožaje, PJ Rožaje, kat. parcela 964, u obimu prava 1/1;

Kuća i zgrada površine 112 m², pomoćni objekat površine 35 m² i dvorište površine 353 m², upisano u PL 2053 KO Tuzi, PJ Podgorica, kat. parcela 1616/5, u obimu prava 1/1.

jer postoji osnovana sumnja da je navedena imovina i pokretne stvari stečena kriminalnom djelatnošću.

Ovo Rješenje će se dostaviti nadležnom organu za upravljanje državnom imovinom – Upravi za katastar i državnu imovinu i Upravi za katastar i državnu imovinu – Podgorica, koje su dužne da se staraju o izvršenju ovog Rješenja (čl. 53 ZOOIKSKD).

Ovo Rješenje objaviti u „Službenom listu Crne Gore“ i na oglasnoj tabli suda.

Pozivaju se savjesna treća lica da mogu stupiti u postupak do pravosnažnosti odluke o trajnom oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

Savjesna treća lica imaju procesna prava koja ima oštećeni u skladu sa ZOOIKSKD i ZKP.

Protiv ovog Rješenja imalac odnosno vlasnik, branilac ili punomoćnik mogu izjaviti žalbu krivičnom vijeću ovog suda u roku od 8 dana od dana dostavljanja rješenja. Uz žalbu imalac odnosno vlasnik, branilac ili punomoćnik mogu dostaviti dokaze o porijeklu imovinske koristi za koju je određena privremena mjera obezbjeđenja.

Privremena mjera obezbjeđenja i privremeno oduzimanje pokretne imovine mogu trajati najduže do pravosnažnosti odluke o trajnom oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Privremena mjera i privremeno oduzimanje pokretne imovine ukinuće se po službenoj dužnosti ako u roku od dvije godine od dana donošenja Rješenja o određivanju privremene mjere obezbjeđenja i privremenog oduzimanja pokretne imovine optužnica ne stupi na pravnu snagu.

Žalba ne zadržava izvršenje Rešenja.

Prilog 5 – Primjeri iz aktuelne sudske prakse o načinu odmjeravanja visine nematerijalne štete žrtvama teških krivičnih djela

I primjer^{63]}

Oštećeni radnik (u daljem tekstu: stradali) bio je zaposlen kod tuženog privrednog društva kao nekvalifikovani radnik na poslovima građenja. Radni odnos je bio zasnovan na određeno vrijeme, uz urednu ljekarsku potvrdu o radnoj sposobnosti. Dana kritičnog događaja stradali je, zajedno sa drugim radnicima, bio angažovan na demontaži oplote ispod armirano–betonske ploče na II etaži objekta u izgradnji. Tokom obavljanja tog posla, popeo se na radnu platformu, koja nije bila izvedena u skladu sa pravilima zaštite na radu, platforma je bila nestabilna i nepropisno obezbijeđena, usljed pucanja ili destabilizacije konstrukcije, stradali je pao sa II na I etažu, pri čemu je zadobio teške povrede glave (prelom lobanje, krvarenje intrakranijalno), od kojih je preminuo narednog dana. Krivični sud je pravosnažno utvrdio da su odgovorna lica kod poslodavca izvršila teško djelo protiv opšte sigurnosti zbog neobezbjedivanja mjera zaštite na radu. Stradali je bio suprug prve tužilje, otac drugog tužioca, tada 21-godišnjaka. Posebno je utvrđeno, kroz iskaze i medicinsku dokumentaciju da su tužioci bili u bliskoj emotivnoj vezi sa stradalim, da je smrt nastupila iznenada i tragično, da su tužioci razvili teške i dugotrajne duševne bolove, koji se manifestuju kroz: trajnu tugu, osjećaj praznine, poremećaje spavanja, emocionalne krize pri podsjećanju na događaj, kod sina – jak stres, potrebu za sedativima i psihijatrijsko praćenje, kod supruge – stanje gubitka životnog oslonca. Sud je utvrdio da se bolovi ne odnose samo na trenutak saznanja o smrti, već i na trajne psihičke posljedice gubitka člana porodice, naročito kada se radi o mladoj porodici, zajedničkom domaćinstvu i svakodnevnim emocionalnim vezama. Na osnovu pravosnažne krivične presude i utvrđenih činjenica, sud je zaključio da postoji odgovornost poslodavca za štetu proizašlu iz smrti zaposlenog, jer je do nesreće došlo zbog nepropisno izvedene radne platforme, što predstavlja klasičan primjer povrede obaveze poslodavca da obezbijedi sigurne uslove rada, a što je direktno uzročno povezano sa smrtnim ishodom. Sud je naglasio da se od radnika na gradilištu očekuje da se kreću platformama, pa ni ulazak stradalog na platformu ne predstavlja nikakav doprinos nastanku štete, već je jedini uzrok nesreće propust poslodavca.

Nematerijalna šteta (duševni bolovi)

Sud je primjenom čl. 200 ZOO odmjerio za tužioce (suprugu i sina) iznose od po 8.000 € na ime naknade nematerijalne štete zbog duševnih bolova prouzrokovanih smrću

63 Presuda Višeg suda u Podgorici Gž.br.5718/22 od 17.02.2023.

bliskog lica. Sud je uzeo u obzir: stepen emotivne povezanosti, zajednički život, trajanje i intenzitet bolova, da je tužbeni zahtjev postavljen u značajno nižem iznosu od prosječne sudske prakse za smrt supruge/oca, te da sud ne može dosuditi više od traženog. Sud je eksplicitno odbio prigovor tuženog da je potrebno neuropsihijatrijsko vještačenje, cijeneći da se radi o opštepoznatim emocionalnim reakcijama na smrt najbližeg člana porodice, te da je u konkretnom slučaju moguće odlučiti primjenom čl. 220 ZPP.

Materijalna šteta (troškovi grobnice i spomenika)

Prvostepeni sud je odbio zahtjev za naknadom materijalne štete iz formalnih razloga (neplaćanje predujma za vještačenje), ali Viši sud je po žalbi utvrdio da su tužioci dostavili račune komunalnog preduzeća i kamenorezačke radnje, da je sud mogao sam pribaviti relevantne podatke, te da nije bilo osnova za odbijanje tužbenog zahtjeva primjenom čl. 217 i 219 ZPP. Predmet je vraćen na ponovno suđenje kako bi sud utvrdio stvarne troškove izgradnje grobnice i spomenika, kao i iznose koje je tuženi već uplatio tužiocima po tom osnovu.

Pravno načelo (*ratio decidendi*)

Sud može odmjeriti naknadu nematerijalne štete bez neuropsihijatrijskog vještačenja, kada se radi o opštepoznatim posljedicama smrti najbližeg srodnika.

Sud ne može odbiti materijalnu štetu samo zbog neplaćenog predujma, ako postoje drugi dokazi ili mogućnost pribavljanja podataka.

Iznosi naknade moraju biti u skladu sa sudskom praksom, ali ne smiju preći tužbeni zahtjev.

II primjer^[64]

U saobraćajnoj nezgodi koja se dogodila u ranim jutarnjim časovima u jednom primorskom gradu učestvovala su dva putnička motorna vozila (vozilo A i vozilo B), tužilac (mladić) je sjedio pored puta, na stolici, kao prodavac kod rashladne vitrine, vozač vozila A nije poštovao saobraćajni znak „STOP“ i nije propustio vozilo B koje se kretalo magistralnim putem, došlo je do sudara vozila A i B, nakon čega je vozilo B skrenulo ulijevo, udarilo u rashladnu vitrinu koja je dalje udarila tužioca. Tužilac je zadobio teške tjelesne povrede opasne po život. Vozilo A je bilo osigurano kod prvog tuženog (osiguravajuće društvo 1), a vozilo B kod drugog tuženog (osiguravajuće društvo 2).

64 Presuda Višeg suda u Podgorici Gž.br. 4925/21 od 23.11.2021. godine.

Prvi tuženi je iz osnova osiguranja već isplatio tužiocu određeni iznos (38.750 €). Sud je sproveo saobraćajno vještačenje, više medicinskih vještačenja (ortoped, urolog, pulmolog, hirurg), psihijatrijsko vještačenje. Medicinski vještaci su se usaglasili da je kod tužioca došlo do trajnog umanjjenja opšte životne aktivnosti od 70%. Vještak psihijatar je utvrdio da je majka tužioca (tužilja II reda) zbog povreda sina trpjela duševne bolove umjerenog intenziteta prva dva mjeseca, a potom trajnu duševnu bol lakog intenziteta. Tužbom je traženo za tužioca (sina) – naknada nematerijalne štete: zbog umanjjenja opšte životne aktivnosti, zbog povrede fizičkog integriteta, zbog povrede psihičkog integriteta, zbog naruženosti. Za tužilju (majku) – naknada nematerijalne štete zbog duševnih bolova usljed naročito teškog invaliditeta njenog sina jedinca, po čl. 210b ZOO. Prvostepeni sud usvaja tužbeni zahtjev tužioca (sina) i dosuđuje mu: 9.400 € – umanjjenje opšte životne aktivnosti, 4.700 € – fizički integritet, 3.133 € – psihički integritet, 2.350 € – duševni integritet zbog naruženosti, sve uz zateznu kamatu od dana presuđenja. Takođe, usvaja tužbeni zahtjev tužilje (majke) i dosuđuje joj 7.000 € – zbog duševnih bolova usljed naročito teškog invaliditeta sina. Viši sud je odlučujući po žalbi potvrdio da postoji odgovornost tuženih za štetu prouzrokovanu tužiocu – povrede su nastale kao neposredna posljedica saobraćajne nezgode za koju odgovaraju osiguravači, prihvatio nalaze vještaka da je umanjjenje opšte životne aktivnosti 70%, našao da su dosuđeni iznosi tužiocu pravilno odmjereni, primjenom čl. 207 ZOO i čl. 220 ZPP, vodeći računa o: vrsti i težini povreda, intezitetu i dužini trajanja fizičkih bolova, psihičkim posljedicama, naruženosti.

Što se tiče naknade nematerijalne štete majci zbog naročito teškog invaliditeta sina, Viši sud nalazi da je prvostepeni sud prerano i bez potpunog utvrđenja činjenica dosudio naknadu, pogrešno primijenio čl. 210b ZOO. Shodno čl. 210b ZOO naknada bliskom licu zbog naročito teškog invaliditeta povrijeđenog može se dosuditi samo ako su kumulativno ispunjena dva uslova:

- › Da je kod povrijeđenog nastupio naročito težak invaliditet (ne samo visok procenat umanjjenja opšte životne aktivnosti, već kvalitetno naročito težak – praktična izgubljenost samostalnog funkcionisanja),
- › Da je povreda takva da dolazi i do naročito teške unakaženosti, koja kod bliskih lica izaziva dugotrajne i jake duševne bolove (pored medicinskog aspekta i snažan psihološki i socijalni).

Viši sud ističe i dodatni uslov iz sudske prakse da je bliski srodnik u svakodnevnom životu stalno izložen tuđem invaliditetu i patnji (njegovanjem, brigom, gledanjem trajnih posljedica).

Viši sud nalazi da je kod tužioca utvrđeno 70% umanjjenja opšte životne aktivnosti, ali vještaci nijesu eksplicitno ocijenili da se radi o „naročito teškom invaliditetu“ u

smislu čl. 210b ZOO, niti o „naročito teškoj unakaženosti“. Prvostepeni sud nije tražio precizno izjašnjenje vještaka o tome da li povrede i njihove posljedice dosežu standard „naročito teškog invaliditeta“ i „naročito teške unakaženosti“ koji sudska praksa traži. U ponovljenom postupku prvostepeni sud je morao dopuniti medicinsko vještačenje (ili odrediti novo) sa jasno formulisanom pitanjima: da li se u konkretnom slučaju radi o naročito teškom invaliditetu u smislu čl. 210b ZOO, da li postoji naročito teška unakaženost, kakav je objektivian izgled, funkcionalne sposobnosti i stepen zavisnosti oštećenog od tuđe pomoći. Posebno utvrditi koliko je majka zaista angažovana u svakodnevnoj njezi, da li je realno „stalni očevidac“ patnji sina, trajanje i intenzitet njenih duševnih bolova. Na osnovu tako potpunog činjeničnog stanja cijeniti da li su oba kumulativna uslova iz čl. 210b ZOO ispunjena, tek potom odlučiti da li majci pripada naknada i u kom iznosu.

Pravno načelo (*ratio decidendi*)

Za naknadu roditelju zbog naročito teškog invaliditeta djeteta (čl. 210b ZOO) nijesu dovoljni samo visok procenat invaliditeta i postojanje duševnih bolova. Potrebno je ustanoviti:

- › naročito težak invaliditet,
- › naročito tešku unakaženost,
- › kontinuiranu izloženost bliskog lica patnji povrijeđenog kroz njegu i zajednički život.

Sam nalaz „70% umanjenja opšte životne aktivnosti“ nije automatski „naročito težak invaliditet“. Sud mora tražiti precizno izjašnjenje vještaka o kvalitetu invaliditeta, a ne samo o procentu.

Naknada roditelju po ovom osnovu izuzetna je kategorija i mora biti usko tumačena – da se ne pretvori u „automatizam“ kod svake teže povrede djeteta.

III primjer^[65]

Pokojni O. H. bio je sin prvotužioca H. H. i drugotužilje S. H. i brat trećetužioca D. H. U trenutku saobraćajne nezgode (21.09.2017.), O. H. je imao 21 godinu (rođen 24.01.1996. godine), živio u zajedničkom domaćinstvu sa roditeljima i bratom, u stabilnoj porodičnoj zajednici. Nezgoda se dogodila na magistralnom putu G... – P... prilikom upravljanja vozilom VW Golf III kojim je upravljao O. H. Na osnovu vještačenja je uspostavljena

65 Rev.br. 163/23 od 10.05.2024. godine.

UVOD	
DOMAĆI I MEĐINARODNI STANDARDI	
POJAM I PRAVA ŽRTVE	podijeljena odgovornost i doprinos pokojnog vozača O. H: 65%, doprinos tuženog (neodržavanje puta, opasna rupa): 35%. Prvostepeni sud je: roditeljima (H. i S. H.) dosudio po 10.000 € na ime pravične novčane naknade za pretrpljene duševne bolove zbog smrti djeteta, bratu (D. H.) iznos od 5.000 € na istom osnovu. Takođe, prvotužiocu H. H. dosuđeno je na ime materijalne štete iznos od 8.330 € (u cjelosti kako je vještak ekonomske struke utvrdio), uz zakonsku zateznu kamatu od dana presuđenja. Preko toga (još 20.000 € roditeljima i još 10.000 € bratu) – zahtjev je odbijen kao neosnovan. Prvostepeni sud je prihvatio postojanje podijeljene odgovornosti (65/35), ali je u konkretnim iznosima pravične naknade ostao bliže „gornjem srednjem rangu“ tadašnje prakse za smrt djeteta/brata u okolnostima saobraćajne nezgode. Drugostepeni sud je potpuno prihvatio činjenično stanje i podijeljenu odgovornost (65% – O. H, 35% – tuženi), utvrdio da bi „puna“ pravična naknada, bez doprinosa za svakog roditelja iznosila 15.000 €, za brata 10.000 €, ali je, primjenom čl. 199 ZOO (smanjenje naknade zbog doprinosa oštećenog), roditeljima dosudio po 5.250 € (15.000 – 65%), bratu 3.500 €, materijalnu štetu za sahranu smanjio na 2.544,50 €. Tužioci su revizijom napali drugostepenu presudu iz svih zakonom predviđenih razloga, tvrdeći da su dosuđeni iznosi pravične naknade prenisko odmjereni s obzirom na intenzitet i trajanje duševnih bolova, dob stradalog, bliskost porodične zajednice i aktuelnu sudsku praksu. Tražili su da se povećaju iznosi nematerijalne štete u granicama tužbenog zahtjeva, da se u cijelosti usvoji zahtjev za troškove sahrane i da im se nadoknade troškovi postupka i revizije. U postupku su sprovedena tri ključna vještačenja: vještačenje saobraćajne struke, da se utvrdi uzrok nezgode, brzina kretanja vozila, tehnički elementi nezgode i stepen doprinosa vozača i stanja puta, brzina vozila O. H. cca 113,57 km/h, prilagođena bezbjedna brzina u datim uslovima max. 56,76 km/h, udarna rupa ispunjena vodom u uslovima kiše i noćne vidljivosti jeste opasna i teško uočljiva prepreka, doprinosa vozača: 65%, doprinosa stanja puta (odgovornost tuženog): 35%, vještačenje građevinske (putne) struke da se utvrdi karakteristike i dimenzije udarne rupe i obaveze tuženog po ugovoru o održavanju, površina rupe cca 1,68 m², dubina preko 4 cm, sanacija rupe je bila ugovorna obaveza tuženog po zaključenom Ugovoru o redovnom održavanju i zaštiti državnih puteva, uz 24-časovno dežurstvo, vještačenje ekonomske struke da se utvrdi realan iznos troškova sahrane O. H. Vrhovni sud preinačava presudu Višeg suda u Bijelom Polju u dijelu kojim su odbijeni veći iznosi nematerijalne štete i u dijelu o troškovima postupka, pa obavezuje tuženog da svakom tužiocu H. H, S. H. i D. H. isplati po 1.750 € na ime pravične naknade zbog povrede psihičkog integriteta usljed smrti bliskog lica. Odbija tužbeni zahtjev preko tako utvrđenih iznosa kao neosnovan, uzimajući u obzir podijeljenu odgovornost (65% doprinos pokojnog). U preostalom dijelu revizija tužilaca se odbija kao neosnovana (npr. u dijelu materijalne štete preko 2.544,50 € i u dijelu veće nematerijalne štete od priznate).
IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEJEV	
ODREĐIVANJE VISINE ŠTETE	
POSEBNI POSTUPCI	
ZAKLJUČAK	

Pravno načelo (*ratio decidendi*)

Kod naknade nematerijalne štete zbog smrti bliskog lica, visina pravične novčane naknade mora se odrediti u skladu sa intenzitetom i trajnošću duševnih bolova, životnom dobi stradalog i porodičnom situacijom (zajednica života), aktuelnom sudskom praksom, a zatim se, u slučaju podijeljene odgovornosti, ta naknada srazmjerno smanjuje prema procentu doprinosa stradalog (čl. 199 ZOO). Istovremeno, materijalna šteta (npr. troškovi sahrane) takođe se dosuđuje proporcionalno utvrđenom doprinosu, dok se pravo na kamatu veže za granice postavljenog tužbenog zahtjeva, iako bi po zakonu moglo postojati i ranije dosuđenje kamata, sud nije ovlašćen da izade izvan zahtjeva stranaka.

Vještačenja su bila neophodna zbog:

- › preciznog utvrđivanja uzročne veze i procentnog doprinosa (saobraćaj + građevina),
- › objektivnog dokazivanja materijalne štete (ekonomsko vještačenje),
- › kako bi se pravilno primijenile odredbe o objektivnoj/odgovornosti za opasnu djelatnost i podijeljenoj odgovornosti (čl. 199 ZOO), te razgraničila uloga vozača i tuženog u nastanku štete.

IV primjer^[66]

Saobraćajnu nezgodu izazvao je tuženi prelaskom na suprotnu traku. Vozač drugog vozila bio je u pripitom stanju (0,94‰), što je bilo vidljivo i prepoznatljivo. Oštećena C.C. cijeli dan bila je u društvu vozača, upoznata sa njegovim alkoholisanjem. Stradala je kao putnik u vozilu čiji je vozač vidno pod dejstvom alkohola. Izvedena vještačenja: saobraćajno, sudsko-medicinsko, građevinsko, finansijsko-komercijalno. Prvostepeni sud dosuđuje djelimičnu naknadu uz primjenu 30% doprinosa oštećene. Drugostepeni sud ukida doprinos i znatno povećava iznose. Tuženi izjavljuje reviziju. Vrhovni sud usvaja reviziju, ukida presudu drugostepenog suda u dijelu koji je zanemario doprinos oštećene, potvrđuje prvostepenu presudu u dijelu koji primjenjuje 30% doprinosa, obavezuje tužiteljke da plate troškove revizije. Razlog - pravila o solidarnoj odgovornosti imaoca vozila ne isključuju primjenu člana o podijeljenoj odgovornosti prema oštećenom (čl. 192 ZOO / sada čl. 199 ZOO). Drugim riječima: i kada postoji solidarna odgovornost na strani štetnika – doprinos oštećenog se uvijek procjenjuje.

66 Presuda Vrhovnog suda Crne Gore Rev. br. 145/22 od 14.06.2023. godine.

Pravno načelo (*ratio decidendi*)

Kada oštećeno lice pristane na vožnju sa vozačem koji je vidno u pripitom stanju, takvo ponašanje predstavlja doprinos nastanku štete u smislu čl. 192 ZOO (čl. 199 sadašnjeg ZOO), a iznos naknade se mora srazmjerno umanjiti, bez obzira na postojanje solidarne odgovornosti imaoa vozila.

Vještačenja su sprovedena radi preciznog utvrđivanja procentualnog doprinosa svakog učesnika nezgode (saobraćajni vještak), utvrđivanja vidljivosti alkoholisanosti vozača i da li je oštećena mogla i morala znati za alkoholisanost (sudsko-medicinski vještak), kvantifikacije materijalnih troškova – grobnica, sahrana, spomenik (građevinski i finansijski vještaci).

V primjer^[67]

Tužilac je policijski službenik koji je javno prepoznat u lokalnoj zajednici. Povodom vijesti o njegovom ranjavanju prilikom službene intervencije, objavljene na portalu (uz prenošenje na društvenoj mreži „Facebook“ pod naslovima tipa „ranjen policajac na Cetinju“), tuženi je, koristeći svoj profil na toj mreži, objavio više komentara uvredljive sadržine. U komentarima je, između ostalog, tužioca: nazvao „splaćinom“, „zadnjom splaćinom“, „šupkom“ jedne političke partije, tvrdio da „ne bi imao ko da ga oplakuje“, optuživao ga da je „špijun“, zloupotrebljava ovlašćenja, hapsi učesnike protesta, lažno svjedoči pred sudom, legitimise vjernike u hramovima, itd. Radi se o javno dostupnoj objavi na društvenoj mreži, vidljivoj širokom krugu ljudi. U prekršajnom postupku tuženi je pravosnažno oglašen krivim zbog grubog vrijeđanja tužioca, i kažnjen novčanom kaznom (500 €). Tužilac je potom pokrenuo parnicu radi naknade nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti – časti i ugleda. Tužilac je zahtijevao naknadu nematerijalne štete u iznosu od 1.500 €, sa zateznom kamatom od dana podnošenja tužbe, zbog povrede prava ličnosti – povrede časti i ugleda putem javnog vrijeđanja na Facebook-u. Prvostepeni sud je djelimično usvojio tužbeni zahtjev i dosudio tužiocu 500 € na ime nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda, sa zateznom kamatom od dana podnošenja tužbe, u preostalom dijelu (još 1.000 €) zahtjev je odbijen kao neosnovan. Sud je utvrdio da je tuženi svojim komentarima povrijedio čast i ugled tužioca, ali je smatrao da je pravična naknada 500 €. Viši sud potvrđuje da nije bilo bitnih povreda postupka, prihvata činjenično stanje i pravni osnov odgovornosti – radi se o povredi prava ličnosti – časti i ugleda, usvaja da su komentari uvredljivi, lični, grubi i javno izneseni, naglašava da je povrijeđen integritet tužioca kao čovjeka i kao policajca (javne funkcije). Sud se poziva na čl. 207 i 210a ZOO (pravična novčana naknada zbog povrede

67 Viši sud u Podgorici, Gž.br. 3222/24 od 14.01.2025.

prava ličnosti) svrha naknade je satisfakcija – ublažavanje duševnog bola i uspostavljanje psihičke ravnoteže. Visina naknade se određuje prema: značaju povrijeđenog dobra, intenzitetu i trajanju povrede, načinu povrede (javna objava, društvene mreže, širok doseg). Međutim, Viši sud nalazi da je prvostepeni sud prenisko odmjerio naknadu od 500 €, imajući u vidu sadržaj i težinu uvredljivih komentara, javnu prirodu objave (Facebook), činjenicu da je tužilac već bio meta grubog napada u trenutku kada se u tekstu pominje njegovo ranjavanje na službenom zadatku. Zato Viši sud preinačava presudu u dijelu visine naknade, i dosuđuje tužiocu još 300 €, pa ukupna naknada iznosi 800 € zbog povrede časti i ugleda, sa zateznom kamatom od dana podnošenja tužbe. U preostalom dijelu (još 700 €) tužbeni zahtjev se odbija kao neosnovan – sud smatra da bi viša naknada prešla mjeru pravičnosti i svrhu satisfakcije. Viši sud smatra da se i „grubo vrijeđanje“ i „povreda dostojanstva“ subsumiraju pod povredu prava ličnosti, da se u ovakvim situacijama ne dosuđuje dvostruka naknada po različitim osnovima, već jedinstvena pravična naknada zbog povrede časti, ugleda i dostojanstva. Stoga, izostavljanje posebnog pominjanja „dostojanstva“ u izreci ne utiče na zakonitost odluke, jer je naknada već dosuđena po istom pravnom osnovu.

Pravno načelo (*ratio decidendi*)

Javno vrijeđanje na društvenim mrežama, naročito uz konkretno navođenje imena i profesionalnog svojstva (npr. policajac), može predstavljati povredu prava ličnosti – časti i ugleda, koja zasniva odgovornost za naknadu nematerijalne štete. Kod odmjeravanja visine pravične naknade sud cijeni:

- › sadržaj i težinu uvreda,
- › javnost istupa (*online* objava, dostupnost široj javnosti),
- › položaj oštećenog (npr. službeno lice),
- › trajanje i intenzitet duševnih bolova.

Povreda dostojanstva i grubo vrijeđanje ne predstavljaju poseban, paralelan osnov naknade pored povrede časti i ugleda, već se sve to tretira kao jedinstvena povreda prava ličnosti. Sud je ovlašten da koriguje visinu naknade ako ocijeni da je prvostepeni sud prenisko ili previsoko odmjerio iznos, ali se i dalje mora držati kriterijuma pravičnosti i izbjegavati kaznenu funkciju.

VI primjer^[68]

Tužilac, državljanin druge države (Albanije), lišen je slobode u Crnoj Gori na osnovu međunarodne potjernice i molbe za izručenje od strane Republike Italije, radi izvršenja ostatka kazne zatvora izrečene presudom italijanskog suda. 15.03.2018. – tužilac je lišen slobode u Crnoj Gori, 16.03.2018. – Viši sud određuje ekstradicioni pritvor radi izručenja Italiji, 08.05.2018. – Viši sud rješenjem utvrđuje da su „ispunjene pretpostavke“ za izručenje, tužilac ostaje u pritvoru do 15.09.2018, kada mu pritvor ističe, jer se italijanski organi nijesu oglasili u propisanom roku. Kasnijom provjerom, sud utvrđuje da je tužilac kaznu već izdržao u Albaniji, nakon priznanja i izvršenja presude italijanskog suda u toj državi. Viši sud donosi rješenje kojim odbija zahtjev za izručenje kao neosnovan, jer je kazna već izvršena. Apelacioni sud potvrđuje takvo rješenje. Tužilac je neosnovano proveo u ekstradicionom pritvoru period od 15.03.2018. do 15.09.2018, nije bilo zakonskih uslova za njegovo izručenje Italiji, jer je kazna već priznata i izvršena u Albaniji. Tužilac u parnici traži naknadu nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti usljed neosnovanog lišenja slobode i povrede časti i ugleda. Tužilac je zahtijevao 20.001 € na ime nematerijalne štete, sa zakonskom zateznom kamatom od dana podnošenja tužbe. Osnovni sud je Djelimično usvojio tužbeni zahtjev: dosudio tužiocu 6.000 € na ime nematerijalne štete zbog neosnovanog lišenja slobode (ekstradicioni pritvor), povrede prava ličnosti, povrede časti i ugleda; odbio zahtjev preko tog iznosa (još 14.001 €). Dopunskom presudom dosudio zakonsku zateznu kamatu od dana presuđenja do konačne isplate. Drugom dopunskom presudom odbio zahtjev da kamata teče od dana podnošenja tužbe. Viši sud odlučujući po žalbi polazi od čl. 38 Ustava Crne Gore (nezakonito/neosnovano lišenje slobode), čl. 502 tada važećeg ZKP (odgovornost za neosnovan pritvor, ekstradicioni pritvor, itd.), čl. 207 ZOO (nematerijalna šteta – satisfakcija) potvrđuje da je pritvor bio neosnovan, jer je kazna već bila izdržana u Albaniji, da tužilac ima pravo na naknadu nematerijalne štete zbog neosnovanog lišenja slobode, da je država (Crna Gora) odgovorna za štetu i ocjenjuje da je prvostepeni sud uzeo u obzir trajanje pritvora (6 mjeseci), okolnosti ličnosti tužioca (nije ranije osuđivan – olakšavajuća okolnost), težinu zadiranja u slobodu i psihičke patnje tužioca, sudsku praksu u Crnoj Gori za ovu vrstu štete te da je iznos od 6.000 € u skladu sa sudskom praksom, odgovarajući značaju povrijeđenog dobra (sloboda, čast, ugled), svrsishodan – obezbjeđuje satisfakciju, ali ne dovodi do komercijalizacije ličnih prava. Sud naglašava da naknada nematerijalne štete za neosnovan pritvor nije naknada „u naturi“, već ima cilj moralne rehabilitacije i ublažavanja duševnih patnji, te ne smije poprimiti karakter „zarade“ ili kazne za državu.

68 Viši sud u Podgorici, Gž. br. 3299/21 od 10.09.2021.

Pravno načelo (*ratio decidendi*)

Država odgovara za nematerijalnu štetu zbog neosnovanog lišenja slobode (uključujući ekstradicioni pritvor), kada se naknadno utvrdi da nijesu bile ispunjene zakonske pretpostavke za izručenje ili izvršenje kazne. Prilikom odmjeravanja pravične naknade zbog neosnovanog pritvora, sud cijeni: trajanje lišenja slobode, da li je oštećeni ranije osuđivan (neosuđivanost je olakšavajuća okolnost), okolnosti mjesta i načina lišenja slobode (strana država, neizvjesnost), sudsku praksu u državi. Iznos naknade mora imati karakter satisfakcije, ne smije dovesti do komercijalizacije povrijeđenih ličnih dobara, mora biti razuman u odnosu na domaću praksu (u ovom slučaju 6.000 € za 6 mjeseci neosnovanog pritvora).

VII primjer^[69]

Tužilac je bivši ratni zarobljenik, pripadnik oružanih snaga Republike Hrvatske, koji je tokom oružanog sukoba 1991. godine zarobljen od strane tadašnje JNA, držan u logoru „Morinj“ 71 dan (03.10.1991 – 12.12.1991.). Viši sud (Specijalno odjeljenje) pravosnažno je osudio više pripadnika JNA (stražari, kuvar, oficir) zbog ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika, utvrđeno je da su zarobljenici u Morinju bili izloženi nečovječnom postupanju, nanošenju patnji, povredi tjelesnog integriteta, povredi ličnog dostojanstva. Na osnovu te krivične presude, tužilac je u ranijoj parnici pravosnažnom presudom Osnovnog suda u Podgorici dobio 9.199,77 € na ime nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih i fizičkih bolova, povrede prava ličnosti, mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja. Ta ranija parnica se odnosila na bolove i strah tokom samog boravka u logoru. U novoj parnici tužilac traži naknadu nematerijalne štete nakon izlaska iz logora zbog trajnog umanjenja opšte životne aktivnosti kao posljedice posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP) u iznosu 4.800 € (4.200 € dosuđeno, 600 € odbijeno). Radi se, dakle, o novoj glavi štete, različitoj od one već presuđene (fizički bol i strah tokom zlostavljanja). Od strane vještaka ortopeda u medicinskoj dokumentaciji evidentirani su bolovi u vratu, vrtoglavice, hronični bol u lumbalnoj kičmi, bolovi u zglobovima, iz čega je izveden zaključak da se povrede smatraju lakim, promjene su u skladu sa životnom dobi, nema ortopedskog umanjenja opšte životne aktivnosti. Vještak neuropsihijatar utvrdio je hronični posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), dominantni simptomi anksiozno-depresivnog sindroma, poremećaj prilagođavanja, kontinuirano psihijatrijsko liječenje od 1992. godine, te utvrdio 12% trajno umanjenje opšte životne aktivnosti, koje pogađa svakodnevno funkcionisanje, društveni i građanski život, mogućnost komunikacije, potrebu za kontinuiranom terapijom, sve to bitno narušava kvalitet života tužioca. Fizički bol i strah tokom boravka u logoru vještak

69 Presuda Višeg suda u Podgorici, Gž. br. 341/2021-17 od 15.06.2021. godine.

nije procjenjivao, pošto je to već bilo obeštećeno u ranijoj parnici. U ranijoj parnici (P. br. 305/17) sud je jednom već dosudio 4.200 € za umanjnje životne aktivnosti, odbio 600 € preko toga, odbacio zahtjev za fizički bol i strah kao već presuđen (ne bis in idem). Viši sud je tu presudu djelimično ukinuo (u dijelu visine za umanjnje životne aktivnosti) i vratio predmet na ponovno suđenje. U ponovljenom postupku sud ponovo dosuđuje 4.200 € na ime pretrpljenih i budućih duševnih bolova zbog umanjenja opšte životne aktivnosti, odbija zahtjev za dodatnih 600 €, polazeći od toga da ranijom presudom (9.199,77 €) nije obuhvaćeno ovo posebno oboljenje (PTSP) i njegov uticaj na životnu aktivnost, zahtjev nije zastario, postoji objektivna odgovornost države (čl. 172 ZOO) kao pravnog sljedbenika SRJ za rad njenih organa (JNA). Viši sud odlučujući po žalbama ocjenjuje da je vještak neuropsihijatar je jasno opisao narušene životne funkcije, potvrdio trajno umanjnje životne aktivnosti od 12%, objasnio posljedice na svakodnevni život (društveni, porodični, profesionalni). Sud je pravilno izdvojio ovaj vid štete od ranije već obeštećenog bola i straha u logoru, primijenio čl. 200 ZOO (pravična novčana naknada zbog umanjenja životne aktivnosti), uzeo u obzir obim ograničenja, potrebu za dugoročnim liječenjem, vodio računa o svrsi naknade – satisfakcija, a ne „kazna“ ili „zarada“. Iz tog razloga Viši sud odbija žalbu tužioca (koji traži još 600 €) i žalbu tužene (koja traži smanjenje) i potvrđuje iznos od 4.200 € kao pravičnu naknadu za 12% trajnog umanjenja životne aktivnosti zbog PTSP-a.

Pravno načelo (*ratio decidendi*)

Država odgovara za štetu nastalu djelovanjem pripadnika tadašnje JNA u logoru „Morinj“ po principu objektivne odgovornosti iz čl. 172 ZOO, jer se radi o šteti koja je prouzrokovana radom državnih organa, a država Crna Gora je pravni sljedbenik obaveza ranije SRJ. Ako je šteta nastala radnjama koje pravno predstavljaju ratni zločin (čl. 144. KZ SRJ – ratni zločin protiv ratnih zarobljenika), potraživanje naknade štete ne zastarijeva, jer krivično gonjenje ne zastarijeva. Tužilac može tražiti naknadu bez obzira na protok vremena.

Ako se nakon već presuđene naknade (npr. fizički bol i strah tokom zlostavljanja) pojave naknadne posljedice (npr. hronični PTSP, trajno umanjnje životne aktivnosti), takva nova šteta predstavlja poseban osnov naknade i može biti predmet nove parnice.

Umanjenje životne aktivnosti – nužnost psihijatrijskog vještačenja.

Visina naknade mora se zasnivati na medicinskoj dokumentaciji, nalazu neuropsihijatra, konkretnom opisu svakodnevnog funkcionisanja tužioca, stepenu trajnog umanjenja životne aktivnosti. U ovom predmetu je 12% trajnog umanjenja životne aktivnosti (PTSP) bilo dovoljno za naknadu od 4.200 €. Svrha naknade je satisfakcija, ne

komercijalizacija. Naknada nematerijalne štete služi ublažavanju duševnih patnji i obnovi psihičke ravnoteže oštećenog (čl. 200 ZOO). Sud je dužan da iznos odredi tako da obezbijedi pravičnu satisfakciju, ne vodi komercijalizaciji ličnih prava, uzme u obzir intenzitet i trajanje posljedica.

VIII primjer^[70]

Maloljetna oštećena (10 godina u vrijeme događaja) bila je žrtva krivičnog djela protiv polne slobode, koje je izvršio znatno stariji punoljetni počinilac (64 godine). Počinjena radnja kvalifikovana je kao nedozvoljena polna radnja. Počiniocu je u krivičnom postupku izrečena efektivna kazna zatvora, a presuda je pravosnažna. Nakon događaja, kod maloljetne oštećene su se razvile izražene duševne patnje, praktično dokazane okolnostima slučaja, dobi djeteta i prirodom krivičnog djela. Oštećena je tužbom zahtijevala 3.000 € pravične naknade nematerijalne štete. Prvostepeni sud utvrđuje osnov odgovornosti tuženog na osnovu pravosnažne krivične presude, dosuđuje 2.000 €, odbija preostali dio zahtjeva (još 1.000 €), Maloljetna oštećena ulaže žalbu na dio presude koji se odnosi na visinu naknade, smatrajući iznos od 2.000 € preniskim u odnosu na težinu djela i posljedice. Viši sud nalazi da su duševni bolovi maloljetne oštećene intenzivni, imajući u vidu životnu dob (10 godina), značaj povrijeđenog dobra (polni integritet), starosnu razliku između djevojčice i počinioaca, način izvršenja krivičnog djela i njegove psihičke posljedice. Prvostepeni sud je prenisko odmjerio naknadu, uprkos pravilno utvrđenim činjenicama. Naknada od ukupno 3.000 € (2.000 + 1.000) je pravična i u skladu sa sudskom praksom za djela ove težine. Naknada treba da obezbijedi subjektivnu satisfakciju, ublažavanje dugotrajnih emocionalnih posljedica, poštovanje principa zaštite maloljetnih žrtava seksualnog nasilja. Viši sud preinačava se presuda prvostepenog suda. Tuženi je dužan da uplati dodatnih 1.000 €, što ukupnu naknadu dovodi do 3.000 €.

Primjenjivo pravno načelo (*ratio decidendi*)

Kod naknade nematerijalne štete žrtvama krivičnih djela protiv polne slobode, naročito kada je žrtva maloljetna, intenzitet duševnih bolova je visokog stepena, a pravična naknada mora biti određena tako da odražava težinu povrede, posebnu ranjivost žrtve i ciljeve satisfakcije iz čl. 210v ZOO. Sud mora posebno cijeniti dob djeteta, razliku u godinama između žrtve i učinioca, prirodu povrede polnog integriteta, trajanje i intenzitet emocionalnih posljedica, društvenu svrhu naknade i potrebu zaštite djece.

70 Presuda Višeg suda u Podgorici Gž.br. 3345/22 od 07.07.2022. godine.

UVOD	
DOMAĆI I MEĐINARODNI STANDARDI	IX primjer^[71] Prema utvrđenom činjeničnom stanju, okrivljeni je u periodu od 2022. godine do septembra 2022. godine, znajući da je oštećena maloljetno lice (rođena 2005. godine) i žrtva trgovine ljudima, iskoristio njen ranjivi položaj i omogućio njenu seksualnu eksploataciju u cilju prostitucije. Okrivljeni je, po prethodnom dogovoru sa trećim licem koje je pravnosnažno osuđeno za krivično djelo trgovine ljudima, prihvatio da maloljetnoj oštećenoj obezbijedi smještaj i uslove za pružanje seksualnih usluga, te je za novčanu naknadu od 50 eura iznajmio hotelsku sobu u kojoj je omogućeno izvršenje seksualne eksploatacije. Okrivljeni je postupao sa punom sviješću o maloljetstvu oštećene i zabranjenosti svog postupanja, te sa umišljajem izvršio krivično djelo.
POJAM I PRAVA ŽRTVE	Polazeći od navedenih činjenica, sud je prihvatio sporazum o priznanju krivičnog djela i oglosio okrivljenog krivim za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 388. stav 9. u vezi sa stavovima 8. i 1. Krivičnog zakonika. Okrivljenom je izrečena kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, koja se izvršava u prostorijama u kojima stanuje (kućni zatvor bez elektronskog nadzora), uz uračunavanje vremena lišenja slobode i uz upozorenje da će se u slučaju kršenja režima izdržavanja kazna izvršiti u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija. U pogledu imovinskopravnog zahtjeva, sud je, primjenom člana 258. stav 4. Zakona o krivičnom postupku, usvojio imovinskopravni zahtjev oštećene i obavezao okrivljenog da joj na ime naknade nematerijalne štete isplati iznos od 300.000,00 dinara, u roku od tri mjeseca od dana pravnosnažnosti presude.
IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEJEV	
ODREĐIVANJE VISINE ŠTETE	X primjer^[72] Okrivljeni A. i B. su u dužem vremenskom periodu, zloupotrebom teških životnih prilika oštećenih lica, organizovali njihovo prebacivanje iz Republike Srbije u inostranstvo radi eksploatacije kroz vršenje krivičnih djela krađa, pri čemu su oštećene dovodili u stanje faktičke zavisnosti i potčinjavanja. Eksploatacija se ogledala u oduzimanju putnih isprava, obezbjeđivanju smještaja pod potpunom kontrolom okrivljenih, preuzimanju novca pribavljenog protivpravnim radnjama, kao i u kontinuiranom zaduživanju oštećenih za troškove smještaja, hrane i prevoza, čime su oštećeni ostajali bez ikakve stvarne mogućnosti raspolaganja sopstvenim radom i prihodima. U okviru istog predmeta utvrđeno je i da je okrivljeni A, bez dozvole nadležnog organa, u svom domaćinstvu neovlašćeno držao vatreno i konvertibilno oružje. Polazeći od navedenih činjenica, sud je okrivljenog A. oglosio krivim za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 388. stav 6. u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakonika, kao i za krivično djelo nedozvoljene proizvodnje,
POSEBNI POSTUPCI	
ZAKLJUČAK	71 Presuda Višeg suda u Nišu SPK br. 19/24 od 24.04.2024. godine. 72 Presuda Višeg suda u Novom Sadu K. br. 136/21 od 30.04.2024.godine.
PRILOGI	76 SMJERNICE ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA NAKNADU ŠTETE ŽRTVAMA U KRIVIČNIM POSTUPCIMA

držanja, nošenja i prometa oružja i eksplozivnih materija iz člana 348. stav 1. Krivičnog zakonika, dok je okrivljeni B. oglašen krivim za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 388. stav 1. Krivičnog zakonika. Okrivljenom A. je izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 7 (sedam) godina i 6 (šest) mjeseci, uz novčanu kaznu u iznosu od 50.000,00 dinara, dok je okrivljenom B. izrečena kazna zatvora u trajanju od 3 (tri) godine i 6 (šest) mjeseci, uz uračunavanje vremena provedenog u pritvoru.

U vezi sa posljedicama krivičnih djela po oštećene, sud je utvrdio da su oštećeni, usljed dužeg trajanja eksploatacije, pretrpjeli nematerijalnu štetu u vidu duševnih bolova zbog povrede časti i ugleda, slobode, prava ličnosti i dostojanstva, kao i strah, što je bilo osnova za odlučivanje o imovinskopравnim zahtjevima u krivičnom postupku. Prilikom odlučivanja, sud je imao u vidu odredbe člana 200. Zakona o obligacionim odnosima, vodeći računa o značaju povrijeđenih dobara, jačini i trajanju duševnih bolova i straha, kao i o cilju pravične novčane naknade. Na osnovu člana 258. stav 4. Zakona o krivičnom postupku, sud je oštećenom X dosudio naknadu nematerijalne štete u ukupnom iznosu od 800.000,00 dinara, i to 500.000,00 dinara na ime duševnih bolova zbog povrede časti i ugleda, slobode, prava ličnosti i dostojanstva i 300.000,00 dinara na ime pretrpljenog straha, te su okrivljeni A. i B. obavezani da navedeni iznos isplate solidarno, u jednakim djelovima, odnosno svaki po 400.000,00 dinara, u roku od šest mjeseci od dana pravnosnažnosti presude, pod prijetnjom prinudnog izvršenja. Oštećeni je sa viškom imovinskopравnog zahtjeva preko dosuđenog iznosa do traženih 1.300.000,00 dinara upućen na parnicu. Istovremeno, sud je drugom oštećenom Y dosudio naknadu nematerijalne štete u iznosu od 600.000,00 dinara, i to 400.000,00 dinara na ime duševnih bolova zbog povrede časti i ugleda, slobode, prava ličnosti i dostojanstva i 200.000,00 dinara na ime pretrpljenog straha, uz obavezivanje okrivljenog A da isplati dosuđeni iznos, dok je oštećeni sa viškom zahtjeva preko dosuđenog iznosa do traženih 1.000.000,00 dinara upućen na parnicu.

XI primjer^[73]

Okrivljeni je, nakon raskida dugogodišnje emotivne veze sa oštećenom, došao u grad u kome je oštećena živjela, te je najprije stupio u kontakt sa njom, a potom je narednog dana sačekao ispred zgrade u kojoj je stanovala, noseći sa sobom nož. U trenutku izvršenja djela okrivljeni je bio sposoban da shvati značaj svog postupanja, dok mu je sposobnost upravljanja postupcima bila smanjena usljed poremećaja ličnosti i afekta bijesa, ali ne do bitnog stepena. Vođen motivom bezobzirne osvete, okrivljeni je prema oštećenoj primijenio intenzivno fizičko nasilje, zadajući joj višestruke udarce, rezne i ubodne povrede u predjelu vrata i grudnog koša, usljed kojih je oštećena trpjela bolove

73 Presuda Višeg suda u Novom Sadu K. br. 114/20 od 24.03.2021. godine.

UVOD	
DOMAĆI I MEĐINARODNI STANDARDI	
POJAM I PRAVA ŽRTVE	
IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEJEV	
ODREĐIVANJE VISINE ŠTETE	
POSEBNI POSTUPCI	
ZAKLJUČAK	
PRILOGI	

jakog intenziteta i osjećaj gušenja, da bi u kratkom vremenskom intervalu preminula. U vezi sa predmetnim događajem, sud je utvrdio da je majka oštećene, usljed nasilne smrti djeteta, pretrpjela duševne bolove najjačeg mogućeg intenziteta, imajući u vidu da gubitak djeteta po svim relevantnim medicinskim i psihijatrijskim skalama predstavlja stresni događaj najvišeg ranga, pri čemu način gubitka – ubistvo dodatno pojačava intenzitet i trajnost posljedica. Na osnovu nalaza i mišljenja vještaka neuropsihijatrijske struke, sud je utvrdio da su duševni bolovi u periodu od najmanje šest mjeseci, pa do dvije godine nakon događaja, bili jakog intenziteta, dok u daljem toku mogu preći u srednji intenzitet, ali nikada ne mogu dostići blag stepen, niti u potpunosti prestati. Kao dodatna otežavajuća okolnost uzeto je u obzir i to što je suprug oštećene, odnosno otac ubijene, preminuo nepune godinu dana nakon gubitka ćerke, što je nesumnjivo doprinijelo produbljivanju duševnih bolova oštećene. Polazeći od navedenih činjenica, kao i od pravnosnažne krivične presude kojom je okrivljeni oglašen krivim za krivično djelo teškog ubistva iz člana 114. stav 1. tačka 5) Krivičnog zakonika i osuđen na kaznu doživotnog zatvora, sud je primjenom odredaba člana 200. Zakona o obligacionim odnosima utvrdio obavezu okrivljenog da oštećenoj nadoknadi štetu nastalu izvršenjem krivičnog djela protiv života i dostojanstva ličnosti. Sud je obavezao okrivljenog da oštećenoj, na ime naknade nematerijalne štete zbog duševnih bolova usljed smrti bliskog lica, isplati iznos od 3.000.000,00 dinara, sa zakonskom zateznom kamatom od dana presuđenja do isplate, dok je sa viškom imovinskopravnog zahteva preko dosuđenog iznosa do traženih 100.000,00 evra oštećena upućena na parnicu. Pored toga, okrivljeni je obavezan da oštećenoj nadoknadi materijalnu štetu u vidu uobičajenih troškova sahrane u iznosu od 161.041,00 dinar, sa zakonskom zateznom kamatom od dana nastanka štete do isplate.

XII primjer^[74]

Pravnosnažnom presudom Višeg suda u Nišu prihvaćen je sporazum o priznanju krivičnog djela kojim je okrivljena oglašena krivom za krivično djelo trgovina ljudima iz člana 388. stav 2. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakonika Republike Srbije. Utvrđeno je da je okrivljena u periodu od juna 2022. do septembra 2022. godine u Nišu vrbovala maloljetnu oštećenu (rođenu 2005. godine) radi prostitucije, omogućavajući i organizujući pružanje seksualnih usluga trećim licima uz novčanu naknadu, iako je bila svjesna da je oštećena maloljetna. Okrivljena je osuđena na kaznu zatvora u trajanju od 3 godine, u koju se uračunava vrijeme provedeno u pritvoru od 17.01.2024. godine do 12.03.2024. godine.

74 Presuda Višeg suda u Nišu SPK br. 9/24 od 12.03.2024. godine.

Na ime imovinskopravnog zahtjeva, sud je obavezao okrivljenu da oštećenoj isplati 500.000,00 dinara na ime naknade nematerijalne štete, u roku od 15 dana od pravnosnažnosti presude. Sud je zaključio da je visina kazne i dosuđene naknade štete u skladu sa težinom izvršenog krivičnog djela, intenzitetom povrede prava i dostojanstva maloljetne žrtve, kao i sa ciljem pravične satisfakcije.

